

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних відносин
Кафедра германської філології та перекладознавства

ДИПЛОМНА РОБОТА

Магістр

Освітній рівень

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 035 Філологія

Шифр і назва спеціальності

Спеціалізація 035.04 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська

на тему: **ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ
В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ МОВЛЕННІ**

Шифр 15072

Виконала:

студент 2 курсу, група ФПАмз-19-1

А. В. Кізіцька

Підпис

Ініціали, прізвище

Керівник: д. пед. н., професор

Є. В. Долинський

Вчене звання, науковий ступінь

Підпис

Ініціали, прізвище

Нормоконтроль: к. пед. н., доцент

О.О. Мацюк

Вчене звання, науковий ступінь

Підпис

Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав. кафедри проф. Бойко Ю. П.

“ _____ ” _____ 2020 р.

Хмельницький, 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАД ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ	8
1.1. Лінгвістичні риси офіційно-ділового стилю та особливості його перекладу.....	8
1.2. Основні принципи правової лінгвістики.....	15
1.3. Семантичні та структурні типи юридичних термінів	23
1.4. Прийоми перекладу юридичних термінів	33
Висновки до Розділу 1.....	39
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ДОКУМЕНТАЦІЇ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ МОВЛЕННІ	41
2.1. Основні труднощі перекладу англійської юридичної документації.....	41
2.2. Особливості перекладу багатокomпонентних юридичних термінів.....	50
2.3. Способи перекладу юридичних текстів та термінів у офіційно-діловому мовленні	64
Висновки до Розділу 2.....	78
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	79
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81
ДОДАТКИ	92

ВСТУП

В усі часи ділова комунікація була однією з найважливіших складових людського життя, головним засобом взаємодії і важелем впливу одних суб'єктів комунікативного акту на інших. Розвиваються міжнародні економічні зв'язки, з'являються нові технології, розширюються галузі їхнього використання. Як наслідок виділився функціональний стиль ділової документації та ділового мовлення.

Спрямування офіційно-ділового мовлення полягає у використанні його у дипломатичній, управлінській діяльності, законодавстві, політиці та багатьох інших сферах людської діяльності. Юристу знання мов потрібне, як правило, для того, щоб уміти обговорювати проблему з клієнтом, листуватися, виступати в разі потреби під час слухання в зарубіжному суді, розбиратися в документах. Якщо йдеться про адекватний переклад документів, необхідних для роботи, залучаються професійні перекладачі.

Перед перекладачем стає проблема адекватної передачі змісту юридичних документів при перекладі з однієї мови на іншу. Отже, дана робота присвячена розгляду деяких аспектів перекладу юридичних документів у сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень і наукових публікацій з проблеми дає всі підстави впевнено стверджувати про її актуальність та важливу практичну значущість. Про це свідчать роботи таких відомих фахівців, як Є.С. Шугрина, І.Г. Федотова, Л.М. Черноватий, В.І. Карабан та інших.

Таким чином, існує багато дослідницьких робіт стосовно юридичного перекладу, але недостатньо розкрито проблему перекладу специфічної термінології, зокрема правової, не розроблено систему правил, які могли б допомогти при перекладі специфічної юридичної термінології, недостатньо висвітлено питання послідовності роботи над текстом юридичного характеру.

Поняття «термін» та його переклад було досліджено у працях Л. П. Білозерської, А. Я. Коваленко, Т. Р. Кияка, А. В. Крижановської, Л. А.

Симоненко, С. І. Влахова, С. П. Флорина, Й. Тріра. Прийоми перекладу юридичних термінів у фахових текстах досліджувалися в численних роботах Е. Т. Дерді, І. І. Вакулик, С. М. Нікіфорової, І. М. Гумовської, Н. В. Глинки.

Актуальність теми дослідження і її важливість полягає в тому, що знання особливостей юридичної документації, термінології та їхній переклад має сприяти в цілому формуванню високого рівня правової свідомості учасників суспільних відносин, реального забезпечення наданих особі прав і свобод. **Актуальність** роботи полягає у систематизації прийомів перекладу юридичних термінів в текста офіційно-ділового мовлення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота пов'язана з проблематикою наукової теми кафедри германської філології та перекладознавства «Проблеми лексико-граматичної семантики, прагматики та стилістики в когнітивно-дискурсивній парадигмі».

Об'єктом дослідження є юридична термінологія в офіційно-діловому мовленні:

Предмет дослідження – типи, функції та способи перекладу юридичної термінології в офіційно-діловому мовленні.

Метою дослідження є визначити основні прийоми перекладу юридичної термінології в офіційно-діловому мовленні.

Для досягнення поставленої мети потрібно виконати наступні **завдання:**

- розглянути сутність, завдання та проблеми правової лінгвістики на сучасному етапі;
- охарактеризувати офіційно-діловий стиль мовлення;
- зосередити головну увагу на важливих аспектах перекладу англійської юридичної документації;
- визначити основні правила перекладу англійської юридичної термінології;

- розробити рекомендації щодо перекладу юридичної документації.

Матеріалом дослідження слугували тексти юридичних договорів та статті із журналів юридичного спрямування. Сучасні англомовні юридичні терміни було також дібрано методом суцільної вибірки на основі англомовних англійських юридичних словників.

Основними методами аналізу одиниць юридичної документації оригіналу та перекладу є лінгвостилістичний аналіз, комплексний контрастивно-перекладознавчий аналіз із залученням елементів контекстуального й компонентного аналізів.

Положення, що виносяться на захист:

Юридичні терміни, що репрезентують професійні поняття в офіційно-діловому мовленні, становлять суттєву складову юридичних текстів і одну з головних труднощів їх перекладу з огляду на їх неоднозначність, відсутність перекладних відповідників та національна варіативність термінів. Для правильного перекладу юридичних термінів важливо знати його словотвірну і морфологічну структуру та семантичні відмінності від загальноживаних слів.

Виокремлюють такі лексичні труднощі юридичного перекладу: багатозначність слів (термінів) та вибір адекватного словникового відповідника або варіанту перекладу слова (терміна), особливості вживання загальнонародних слів у юридичних текстах, правильне застосування того чи іншого способу перекладу лексики, визначення межі припустимості перекладацьких лексичних трансформацій.

Причинами існування лексичних труднощів перекладу перш за все є розбіжності в картині світу англійської і української мов (тобто, розбіжності у членуванні дійсності за допомогою номінативних елементів), особливості багатозначності англійських і українських слів, відсутність у мові перекладу відповідників юридичних термінів, особливості словотвору і термінотворення в англійській та українських мовах та ін.

Головними шляхами вирішення проблем перекладу юридичної термінології в офіційно-діловому мовленні є належна ідентифікація таких проблем; знання і вміння застосування адекватних способів і прийомів перекладу лексичних юридичних елементів, словосполучень; прагматична адаптацію тексту оригіналу під час перекладу; формування сталих навичок подолання різного роду лексичних, термінологічних і стилістичних труднощів перекладу із урахуванням норм української мови та жанрових норм культури оригіналу.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що, хоча англійська та українська мови перебувають у відносно тривалому культурно-історичному та перекладацькому контактах, у юридичному перекладознавстві існує недостатня кількість комплексних досліджень тих проблем, що з ними стикаються перекладачі юридичних документів.

Теоретичне значення магістерської роботи полягає у комплексному дослідженні юридичної документації й повному аналізі способів передачі англійських юридичних термінів на українську мову.

Матеріали та висновки магістерської роботи можуть бути використані в нормативних курсах вступу до перекладознавства, теорії перекладу, контрастивної стилістики англійської та української мов, у спецкурсі із фахових проблем перекладу, на заняттях з практики перекладу юридичної документації, а також можуть бути корисними для перекладачів-практиків.

Практична цінність роботи пов'язана із формуванням навичок роботи зі словниками, причому не лише загальними, але й спеціальними, довідниками, посібниками, законодавчими документами. А також навички перекладу юридичних звітів, правових законів та судових справ. Та інших видів документів, що відносяться до офіційно-ділового стилю мовлення.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Основний зміст дослідження викладено на 80 с. Повний обсяг дослідження – 92 с.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та конкретні завдання дослідження, його наукову новизну, теоретичне значення та практичну цінність, визначено матеріал, джерела дослідження, його методи.

У **першому розділі** висвітлено теоретичну базу дослідження, встановлено особливості юридичних термінів та способи їх перекладу.

У **другому розділі** досліджуються юридичні терміни, аналізуються основні труднощі перекладу багатокomпонентних термінів. Проаналізовано основні способи перекладу юридичних термінів і текстів. Розроблено рекомендації щодо перекладу юридичної документації.

У **Загальних висновках** підведено підсумки дослідження роботи.

Перелік використаних джерел нараховує 89 наукових праць, серед них 84 вітчизняних та 5 зарубіжних науковців.

РОЗДІЛ І. ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ ТА ЇЇ ПЕРЕКЛАД ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО МОВЛЕННЯ

1.1. Лінгвістичні риси офіційно-ділового стилю та особливості його перекладу

Визначення поняття “переклад” досить спірно і частково являється проблематичним, оскільки переклад достатньо багатогранний і володіє специфічними аспектами, які необхідно зафіксувати в його визначенні. Учені-лінгвісти дають різні трактування поняття “переклад. Наприклад, А. В.Фьодоров [64], знаменитий філолог, лінгвіст, автор безлічі наукових праць під перекладом розуміє “по-перше, процес, що скоюється у формі психічного акту і полягає в тому, що мовний твір (текст або усний вислів), що виник на одному – початковому рівні – мові оригіналу, перетворюється на іншу мову – мову перекладу; по-друге, результат цього процесу, тобто новий мовний твір на мову перекладу”[47].

На думку І. С. Алексеевой [1], викладача перекладу, перекладача-практика переклад є не що інше, як “перевираження або перекодування тексту, породженого на одній мові, в текст на іншій мові”, якщо розглядати мову, як якусь систему кодів. Професор Л. К. Латишев вважає, що переклад – “один з видів людської діяльності, найдосконаліший вид мовного посередництва”. Всі ці визначення по-своєму вдалі і дають уявлення про суть перекладацької діяльності [47].

Поняття “переклад” охоплює широке коло діяльності. “Він може виступати як у письмовій – переклад віршів, художньої літератури, ділових паперів, статей та виступів діячів політики, науки і культури, газетної публіцистики, релігійних текстів, так і в усній формі, наприклад, переклад мови оратора під час прес-конференції, переговорів, ділової наради з метою подолання мовного бар'єру у разі, коли комуніканти говорять різними мовами” [47].

“Переклад сприяє обміну інформацією”[1], а, як відомо, той, хто володіє інформацією, “володарює” у світі. Іншими словами, інформація – “база прогресу людства” [1, с. 8]. “На сучасному етапі розвитку цивілізації людина прагне до швидкого збагачення інформацією, на що і направлений процес перекладу. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що інформативна функція перекладу є однією з найважливіших” [46; 47].

З давніх часів переклад допомагав людям налагодити контакти, краще зрозуміти один одного, подолати культурний бар'єр, тобто в даному випадку йдеться про “долаючу функцію” [1, с. 9]. “Часто на перекладача покладається функція консультанта по міжкультурній комунікації. Перекладач прагне дати якнайповніше пояснення неясних для комунікантів аспектів чужої культури” [40; 47].

У всі часи переклад сприяв становленню найвищого рівня розвитку цивілізації: “...в античності він сприяв спадкоємності Грецької і Римських культур, в Середні століття розповсюдженню християнства, у всі подальші сторіччя взаємозбагаченню мистецтва, науки, літератури, матеріальної і побутової культури різних народів світу” [1, с.8]. У наш час перекладацька діяльність у всіх своїх різновидах придбала небачений раніше розмах завдяки зростаючій інтенсивності міжнародних контактів, що дає нам підставу назвати XXI сторіччя “століттям перекладу” [64, с.15]. “Перекладаються різні типи текстів, які можуть відрізнятися як мовною унікальністю, так і універсальним характером. Наприклад, характерною особливістю наукових текстів є обширне використання термінологічної лексики, тоді як лексичний фон іншої лексики - нейтральний, де переважають безособові, невизначено-особисті речення, складні слова, теперішній час дієслова” [46; 47].

Музикознавчий, тобто присвячений теорії та історії музики, музичній творчості, текст відрізняється деякою архаїчною спрямованістю, справляє враження піднесеного, оскільки рясніє “застарілими словами, архаїчними інверсіями, емоційно-відтіочними словами (“прекрасний”, “віртуозний”,

“чудовий”)] [1, с.176-177]. Провідною ознакою газетно-журнального тексту, основна мета якого – ознайомлення з новинами, є “клішованість засобів мовного виразу (“демографічний вибух”, “похмурі прогнози”, “криза довір'я”), присутність великої кількості модних слів, часто іноземного походження (“маргінальний”, “офіс”, “маркетинг”, “піар”)] [1, с.84; 46-48].

Нарешті, “переходячи до теми перекладу текстів юридичного характеру і документації фізичних і юридичних осіб, можна сказати, що характерною рисою даного виду текстів є “переважання канцелярського стилю” [1, с.82] – велика кількість канцелярських кліше, деяка консервативність лексики, складний, громіздкий синтаксис, багато модальних слів з приписуючою семантикою (“має право”, “зобов'язаний дотримувати”), переважання дієслівних форм теперішнього часу. “Задача подібних текстів - повідомити реципієнта з об'єктивною достовірною інформацією та (іноді) визначити якісь дії” [1, с.89; 9, с. 190; 28, с. 140].

“Тексти документів, як правило, перекладаються за готовою моделлю, оскільки при перекладі переважають однозначні еквіваленти і трансформації” [28, с. 140; 46].

Високорозвинена сучасна мова має розгалужену систему стилів, серед яких: розмовний, художній, науковий, публіцистичний, епістолярний, офіційно-діловий і конфесійний. “Для виділення стилів мовлення важливе значення мають форми мови - усна й писемна, розмовна і книжна. Усі стилі мають усну й писемну форми, хоча усна форма більш притаманна розмовному стилю, а іншим - переважно писемна. Оскільки останні сформувалися на книжній основі, їх називають книжними. Структура текстів різних стилів неоднакова. Якщо для розмовного стилю характерний діалог (полілог), то для інших - переважно монолог” [45; 60].

Відрізняються стилі мовлення й багатьма іншими ознаками. Але спільним для них є те, що вони - різновиди однієї мови, представляють усе багатство її виражальних засобів і виконують важливі функції в житті

суспільства - забезпечують спілкування м різних його сферах і галузях [45; 60].

“У межах кожного функціонального стилю сформувалися свої різновиди – підстилі для точнішого й доцільнішого відображення певних видів спілкування та реалізації конкретних завдань” [45; 60].

Виходячи з теми нашої дипломної роботи, розглянемо офіційно-діловий стиль.

“Офіційно-діловий стиль – функціональний різновид мови, який слугує для спілкування в державно-політичному, громадському й економічному житті, законодавстві, у сфері управління адміністративно-господарською діяльністю. Належить до виразно-об'єктивних стилів; вирізняється найвищою мірою книжності. Основне призначення – регулювати офіційні ділові відносини в зазначених вище сферах та обслуговувати громадянські потреби людей у типових ситуаціях” [45; 60].

“Під функціональним різновидом мови слід розуміти систему мовних одиниць, способів їх виокремлення та використання, визначених соціальними завданнями. Мовленню у сфері управління притаманна низка специфічних особливостей. Учасниками ділового спілкування є органи та ланки управління, організації, заклади, підприємства, посадовці, працівники. Характер і зміст інформаційних зв'язків, у яких вони можуть бути задіяні, залежать від місця установи в ієрархії органів управління, її компетенції, функціонального змісту діяльності. Ці стосунки стабільні й регламентуються чинними правовими нормами” [45; 60].

“Специфіка ділового спілкування полягає в тому, що незалежно від того, хто є безпосереднім укладачем документа й кому безпосередньо його адресовано, офіційним автором та адресатом документа майже завжди є організація в цілому” [45; 50].

“Суттєвим чинником ділового спілкування, що впливає на характер управлінської інформації, є повторність дій і ситуацій. Управлінська діяльність - це завжди “гра за правилами”. Унаслідок цього повторність

управлінської інформації приводить до регулярності використання однакових мовних засобів” [45; 50].

“Наступною характерною рисою ділового спілкування є тематична обмеженість кола завдань, що розв'язує організація, а це, у свою чергу, є наслідком певної стабільності її функцій. Отже, можна вирізнити такі властивості управлінської інформації в умовах ділового спілкування: офіційний характер; адресність; повторність; тематична обмеженість” [45].

“Специфіка офіційно-ділового стилю полягає в певних стильових рисах (ознаках) що притаманні лише йому, а саме: нейтральний тон викладу змісту лише у прямому значенні; точність та ясність повинні поєднуватися з лаконічністю, стислістю й послідовністю викладу фактів; документальність (кожний офіційний папір повинен мати характер документа), наявність реквізитів, котрі мають певну черговість, що дозволяє довго зберігати традиційні стабільні форми; наявність усталених одноманітних мовних зворотів, висока стандартизація вислову; сувора регламентація тексту; для чіткої організації текст поділяється на параграфи, пункти, підпункти” [45; 50].

“Ці основні риси є визначальними у формуванні системи мовних одиниць і прийомів їх використання в текстах ділових (управлінських) документів”[45].

“Мовознавець М. Пилинський зазначав, що найпершою традиційною ознакою досконалості для групи “нехудожніх” стилів, до яких належить й офіційно-діловий, залишається стислість, а також такі вимоги: додержання основних загальномовних і функціонально-стилістичних мовних норм; слова й вирази, безпосередньо пов'язані з думкою, мають стояти в тексті якнайближче; дотримання максимально чіткого, послідовно-логічного і граматичного зв'язку між реченнями, що містять окремі судження; вставні речення, застереження, супровідні твердження, усякі, відхилення від основної думки мають значно поступатися обсягом перед викладом основної думки” [45; 50].

“У результаті багатомовного розвитку в офіційно-діловому стилі сформувалися такі мовні засоби та способи викладу змісту, які дозволяють найефективніше фіксувати управлінську інформацію й відповідати всім вимогам, що до неї висуваються, а саме” [43; 45]:

1) “широке використання суспільно-політичної та адміністративно-канцелярської термінології (комплектування бази даних, регламентація дій, функціонування закладу);

2) наявна фразеологія повинна мати специфічний характер (брати участь, висунути пропозицію, підбивати баланс, ініціювати питання, ставити питання);

3) обов'язкова відсутність будь-якої авторської мовної індивідуальності та емоційно-експресивної лексики;

4) синонімія має бути зведена до мінімуму й не викликати двозначності сприймання;

5) наявність безособових і наказових форм дієслів у формі теперішнього часу із зазначенням послідовності, постійності дії;

6) чітко регламентоване розміщення та будова тексту; обсяг основних частин, наявність обов'язкових стандартних стійких висловів, певних кліше (що дозволяє користуватися готовими бланками);

7) використання складних речень із сурядним і підрядним зв'язком має бути зведено до мінімуму, натомість слід широко використовувати безсполучникові, прості поширені речення (кілька підметів при Одному присудкові, кілька присудків при одному підметі, кілька додатків при одному з головних членів речення тощо)” [43; 45].

Офіційно-діловий стиль має такі функціональні підстили:

1. “Законодавчий – використовується в законотворчій сфері, регламентує та обслуговує офіційно-ділові стосунки між приватними особами, між державою і приватними та службовими особами. Реалізується в Конституції, законах, указах, статутах, постановах тощо” [45].

2. “Дипломатичний - використовується у сфері міждержавних офіційно-ділових стосунків у галузі політики, економіки, культури. Регламентує офіційно-ділові стосунки міжнародних організацій, структур, окремих громадян. Реалізується в конвенціях (міжнародних угодах), комюніке (повідомленнях), нотах (зверненнях), протоколах, меморандумах, договорах, заявах, ультиматумах та ін.” [45].

3. “Юридичний - використовується у юриспруденції (судочинство, дізнання, розслідування, арбітраж). Цей підстиль обслуговує й регламентує правові та конфліктні відносини: між державою і підприємствами та організаціями всіх форм власності; між підприємствами, організаціями, установами; між державою і приватними особами; між підприємствами, організаціями, установами всіх форм власності та приватними особами; між приватними особами. Реалізується в актах, позовних заявах, протоколах, постановках, запитах, повідомленнях тощо” [45].

4. “Адміністративно-канцелярський - використовується у професійно-виробничій сфері, правових відносинах і діловодстві. Він обслуговує та регламентує: службові (офіційні) відносини між підприємствами одного й різного підпорядкування; службові відносини між структурними підрозділами одного підприємства; службові відносини між приватною особою та організацією, установою, закладом і навпаки; приватні (неофіційні) стосунки між окремими громадянами. Реалізується в офіційній кореспонденції (листах), договорах, контрактах, заявах, автобіографіях, характеристиках, дорученнях, розписках тощо” [43; 45].

“Сучасна людина так чи інакше долучена до наукової чи виробничої сфери. Це є однією з передумов злиття наукового й офіційно-ділового стилів унаслідок їхнього спільного функціонування в одному часі й просторі. Ці два стилі не лише функціонально близькі - вони є спорідненими з походження, що принципово уможливорює їхнє зближення в умовах історичної потреби. У період становлення ці два стилі поряд із процесами дивергенції завжди показували багато пунктів конвергенції, у результаті чого утворився

складний конгломерат схожих спільностей і пізніших сходжень і взаємопроникнень” [43; 45].

“Отже, офіційно-діловий стиль – це сукупність мовних засобів, призначених для регулювання ділових стосунків, спілкування на державно-політичному, громадському, економічному рівні, у законодавстві, сфері управління адміністративно-господарською діяльністю (офіційно-ділова мовна сфера). Він має сферу свого використання та лише йому притаманні ознаки” [43].

“Формулюючи поняття “ділова мова”, слід мати на увазі принаймні три сучасні стилі - офіційно-діловий, науковий, розмовний, оскільки ділова мова містить близькі, взаємопрониклі й навіть спільні мовні засоби різних рівнів. Уміле використання цих засобів є безперечною умовою досягання успіхів у професійній сфері” [45; 50].

1.2. Основні принципи правової лінгвістики

“Кожна галузь науки, техніки, виробництва, мистецтва має свою термінологію. Загалом серед термінологічної лексики можна виокремити: суспільно-політичну, науково-технічну, природничу, адміністративно-ділову тощо. Кожна з них має свої підсистеми, наприклад:

- політичну (демократія, інтеграція, уряд, соціал-демократ, центризм, фракція);
- юридичну (законодавство, апеляція, позов, адвокат, прокурор, санкції);
- фінансову (кредит, банк, вклад, кошти, депонент);
- військову (плацдарм, переворот, зброя, полковник, контрудар)” [16, с. 58; 62].

“Мова права – це цілісна комунікативно-галузева підсистема літературної мови з певним набором характерних лінгвостилістичних і

структурно-жанрових ознак, зумовлених специфікою правової сфери та комунікативно-професійними потребами в ній” [35, с. 1].

“Юридична мова повинна бути єдиною, щоб забезпечити єдність як всередині правової системи, так і в різних сферах юридичної діяльності. Оскільки питання про структуру мови тісно пов’язане з її функціями, а також із завданнями і цілями її дослідження, робляться спроби структурувати юридичну мову. Запропоновано класифікацію рівнів юридичної мови, її внутрішню структуру” [16, с. 58].

1. “Мова законів: загальні правові норми, розраховані як для фахівців, так і для неюристів.

2. Мова судових рішень.

3. Мова юридичної науки та експертиз: коментарі спеціальних питань фахівцями для фахівців.

4. Мова відомчого письмового спілкування: формуляри, пам’ятки, повістки тощо.

5. Адміністративний жаргон: неофіційне обговорення суперечливих питань фахівцями, усне професійне спілкування юристів. Його можна поділити за певними тематичними групами: назви ділових паперів і документів; назви суб’єктів адміністративної/ділової/політичної діяльності; позначення видів і процесів управлінської діяльності; позначення оцінок діяльності; найменування галузей промисловості, сфер бізнесу і соціально-політичного життя” [16, с.58].

Лінгвістична тематична класифікація охоплює такі крупні наукові напрями, як соціолінгвістику, психолінгвістику, прагмалінгвістику, лінгвістику тексту, семіотику, історію мови, комп’ютерну лінгвістику та багато інших власне лінгвістичних та міждисциплінарних сфер. Таким чином, найважливішим позитивним моментом у вивченні та дискусіях про мову права останніми роками є зміцнення співпраці і прояв все більшого взаємного зацікавлення юристів і лінгвістів як на національному, так і на міжнародному рівні.

“Питаннями мови і права займається розділ науки, який називається в науковій літературі *“legal linguistics”* (“правова лінгвістика”). Німецький учений-лінгвіст Адальберт Подлех “правовою лінгвістикою” називав “сукупність усіх методів і результатів досліджень, які торкаються питань зв'язку мови і правових норм та відповідають вимогам сучасної лінгвістики”. Сучасне розуміння правової лінгвістики значно розширилося, оскільки змінилися вимоги сучасної лінгвістики, що пройшла за ці роки довгий шлях розвитку” [5, с.70; 31, с. 317].

“У зв'язку з цим змінилося співвідношення правознавства і мовознавства у вивченні мовних питань в правовій сфері та значно зросла роль лінгвістичних досліджень у цій області” [28, с. 139; 31, с. 317].

“Гейдельбергська науково-дослідна група з питань правової лінгвістики визначає цю область досліджень як науково-теоретичну і повсякденно-практичну сферу зіткнення методичного сприйняття мови в юриспруденції (...) і лінгвістичного аналізу мови в значенні практичної семантики” [66; 28, с. 139].

“Питання про те, чи є мова права особливою мовою і чи є ця спеціальна мова внутрішньо єдиною, складають одну з традиційних областей досліджень правової лінгвістики” [31, с. 317].

Оскільки мова права є не тільки семіотичною системою, але й невідокремленою частиною правової системи з її традиціями, особливостями логіки і функціями, то особливості цієї мови природним чином витікають з особливостей самого права, серед яких в першу чергу приводиться наступне:

- *Високий ступінь абстракції юридичних понять.* “На відміну від спеціальних областей, як наприклад, техніка або природознавство, де терміни позначають конкретні предмети і можуть бути зображені принаймні графічно, що дозволяє достатньо легко визначити зміст поняття і співвіднести поняття з його мовним значенням, мова права виражає абстрактні поняття і зв'язки між ними” [7, с.159; 35, с. 10; 36].

Звідси витікає друга особливість мови права:

- *“Тісний зв'язок мови і права.* Правові поняття і норми можуть бути виражені тільки за допомогою мови. Мова є єдиним “робочим інструментом” юриста, інструментом, який повинен бути добре пристосованим для роботи з “робочим матеріалом”, тобто з системою правових відносин для забезпечення її функціонування” [7, с.159; 35, с. 10]. “Таким чином, мова права повинна бути, з одного боку, єдиною, щоб забезпечити єдність усередині правової системи. З другого боку, вона повинна застосовуватися в різних цілях, тобто в різних сферах юридичної діяльності” [35, с.11].

“Існують різні думки про те, наскільки мову права можна вважати єдиною. На користь цього припущення свідчить той факт, що юристи, тобто основні носії цієї мови, дістають однакову освіту на основі єдиної мови. Крім того, у всіх областях права мова правової практики спирається на єдину мову закону” [55, с. 91]. “Аргументом проти цього твердження можуть служити різні критерії, за допомогою яких мову права можна структурувати. Це і відмінності між правовими інститутами, в яких засобом комунікації є мова права, і різні рівні знань і компетентності учасників цієї комунікації (при цьому не слід випускати з уваги, що межа між об'ємом юридичних знань юриста і не юриста може бути розмита), і безліч способів комунікації (наприклад, усна або письмова) та інші аспекти” [55, с. 91].

“Багато робіт останніх років спиралися на запропоновану В. Отто класифікацію “шарів” юридичної мови, тобто її внутрішньої структури [38; 55, с. 91]:

1. Мова законів: загальні, абстрактні правові норми, призначені законодавством як для фахівців, так і для не юристів;
2. Мова судових рішень;
3. Мова юридичної науки та експертиз: коментарі й обговорення спеціальних питань фахівцями для фахівців;
4. Мова відомчого письмового спілкування: формуляри, пам'ятки, повістки і т.п.;

5. Адміністративний жаргон: неофіційне обговорення спеціальних і напівспеціальних питань фахівцями.

Ці “мовні шари” відрізняються один від одного мірою необхідності точного, докладного і короткого виразу понять в мові” [38; 55, с. 91].

Спроби структурувати юридичну мову часто робляться в мовознавстві і термінознавстві, оскільки питання про структуру мови тісно пов'язано з його функціями, а відповідно, із задачами та цілями її дослідження. Тому існує безліч точок зору і критеріїв розгляду питання внутрішньої структури мови права.

Так, наприклад, Сандріні розрізняє 3 типи юридичних текстів [43]:

- “- правотворчість (договори, статuti);
- здійснення правосуддя (присудження, свідчення, експертизи, позови та ін.);
- адміністративні тексти (відомча мова й мова відомчої кореспонденції)” [72].

С. Шарчевіч розрізняє за критеріями “прескриптивний / дескриптивний текст” і виділяє 3 типи текстів [79]:

- первинно прескриптивні тексти (закони, розпорядження, договори);
- змішані тексти, що є в першу чергу дескриптивними, але які містять і прескриптивні елементи (позови, заяви);
- дескриптивні тексти (учбова література та ін.).

Л. Еріксон пропонує структурувати мову права не по лінгвістичних критеріях, а відповідно до функціональних областей (структур) права: законодавство, адміністрація і судочинство [76]. “Л. Еріксон приходить до висновку, що відносна самостійність цих правових сфер приводить до відносної самостійності і спеціальної мови, властивої для кожної з цих сфер, внаслідок чого говорити про єдину мову права, на його думку, не є можливим” [76].

Тим самим він приєднується до думки деяких інших дослідників, зокрема, М. Нуссбаумера [41; 78], який заперечує терміни “юридична мова”,

“мова права” та “юридичний текст” і аргументує цю тезу тим, що “юридична мова” представлена такою великою кількістю різних типів текстів усередині права як суспільного інституту, що говорити про “юридичну мову” з лінгвістичної точки зору є недоцільним. Ряд досліджень присвячені питанню зрозумілості мови законодавства і відомств, результати яких вже знайшли віддзеркалення у відповідних практичних рекомендаціях (зокрема, по складанню відомчих розпоряджень), які в більшості своїй торкаються спрощення синтаксичних конструкцій. Проте такі поради часто залишаються без уваги [41; 78].

“Серед особливостей юридичної мови найбільш часто піддається критиці з боку лінгвістів наступне:

- вживання юридичних термінів, співпадаючих із словами природної мови;

- вживання невизначених виразів;

- вживання архаїзмів;

- “компактний стиль” (складні номінальні групи, пасивні конструкції, заплутані синтаксичні конструкції і складнопідрядні речення та ін. В зв'язку з цим Арнтц звертає увагу на те, що причини виникнення проблем порозуміння між юристами і не юристами в правовій та адміністративній областях полягають не в лексиці і мовних структурах, а швидше в абстрактності спеціальних юридичних понятійних взаємозв'язків” [7, с.160; 28, с. 141].

Діапазон тем досліджень правової лінгвістики заслуговують уважного розгляду. Так, кажучи про особливості мови права, більшість дослідників розглядають питання співвідношення мови права і природної мови. Однією з найцікавіших тем є юридична семантика, область, що бере свій початок в класичній юридичній герменевтиці і яка увібрала на шляху свого розвитку сучасні ідеї філософії, а потім і нові напрями й методи лінгвістики. Великий інтерес представляють також питання комунікації в суді, комунікації юристів

і не юристів, питання судової лінгвістики, дидактики в юридичній сфері та багато інших, які потребують детального вивчення.

“Актуальність питань контрастивного аналізу мов у правовій сфері, а також методології і техніки перекладу юридичних текстів обумовлена значними змінами, що відбулися у сфері політичних та економічних міжнародних відносин в останні десятиріччя”, в першу чергу в країнах - членах ЄС” [27, с. 25].

“З цієї причини ця тема все частіше привертає увагу дослідників. Отже, представимо не конкретні методи рішення проблем перекладу, а діапазон обговорюваних в зв'язку з цим питань: в чому полягають особливості перекладу юридичних текстів, хто і з якою метою перекладає такі тексти, яка якість перекладу необхідна та ін.” [17, с.126-128].

Відповіді на ці питання пропонує П. Бертелоот [75]:

- в чому полягають труднощі і яка специфіка перекладу текстів різних правових областей? [46].

“Останнє можна сказати і про деякі області права, які розвиваються і формуються в державах однаково, які знаходяться на приблизно однаковому рівні суспільно-економічного розвитку (наприклад, право навколишнього середовища)” [46].

- З якою метою перекладаються тексти? В порівняльному правознавстві тексти перекладаються здебільшого в пізнавальних цілях, а в інших сферах переклади безпосередньо впливають на здійснення правосуддя й забезпечення правопорядку. Так, на міждержавному рівні переклади потрібні в основному для здійснення права, а в міжнародному праві вони необхідні для проведення міжнародних угод.

- “Які тексти перекладаються? Тексти, що перекладаються, належать до самих різних типів. При їх перекладі слід враховувати, що кожна категорія текстів (в першу чергу це торкається законів і вироків) відрізняється властивим для них стилем і мовними особливостями, і це повинно бути по можливості збереженим в тексті перекладу” [46].

“Мови перекладу і в чому полягають особливості перекладу з різних мов? Якщо мови і правові системи споріднені, то переклад здійснюється легше, але мовна спорідненість не спрощує перекладачу його задачі, якщо правові системи сильно відрізняються одна від одної. Для збереження правового змісту слід завжди перекладати юридичні тексти з оригінальної мови і уникати перекладу з вже перекладеного тексту (такі випадки часто зустрічаються у перекладах з “спільної мови”, наприклад, з англійської, у звітах про положення в певній правовій сфері в різних державах)” [17, с.126].

- Хто перекладає? Оскільки переклад юридичних текстів вимагає глибоких спеціальних знань, то юридичні тексти часто перекладаються юристами, а не професійними перекладачами. Ця практика затвердилася, зокрема, в адміністрації ЄС, де юристи перевіряють тексти, зроблені перекладачами, а в Суді ЄС в якості перекладачів працюють тільки юристи [2].

- “Які допоміжні засоби використовуються при перекладі? Традиційні допоміжні засоби перекладача - одномовні й двомовні словники і довідники - для юридичних перекладів часто недостатні. Тому перекладачі користуються і науковою літературою” [2; 46].

“Багато дослідників звертають увагу на відсутність хорошої довідкової літератури, яка містила б об'ємну інформацію про юридичні поняття та сфери їх вживання. Проте, разом з тим, більшість дослідників визнає, що створення таких довідників є вкрай трудомісткий процес” [46].

- “Наскільки якісним повинен бути юридичний переклад? Якість перекладу полягає в його точності, зрозумілості і хорошому стилі. Проте всі ці якості часто виключають одна одну. Значення характеристик зрозумілості, точності й стилю перекладу рівно залежить від типу юридичного тексту, його функції та адресата”.

Так, наприклад, при перекладі юридичних дискусій, призначених для ознайомлення з певними правовими питаннями широкого кола читачів, зрозумілість і стиль дуже важливі в точності передачі інформації. А в

перекладі вироку, який повинен бути приведений у виконання в іншій країні, точність є найважливішою вимогою.

- “Яка юридична сила тексту перекладу? В міжнародних угодах тексти на всіх офіційних мовах, на відміну від неофіційних мов, мають однакову юридичну силу. В країнах з декількома державними мовами тексти законів, існуючі згідно конституції на всіх цих державних мовах, мають рівну юридичну силу. “Це має рацію і в ЄС. Проте тлумачення законів та інших юридичних актів ЄС вимагає обов'язкового порівняння їх текстів на різних офіційних мовах. Таким чином, наявність декількох офіційних мов пов'язана з підвищеним ризиком порушення правової безпеки” [46; 78].

Як вже було сказано вище, інтерес до правової лінгвістики росте, внаслідок чого росте і кількість наукових публікацій в цій області.

1.3 Семантичні та структурні типи юридичних термінів

“За походженням юридичні терміни поділяються на:

- 1) загальноживані терміни, які вживаються у загальнонародній мові (або щоденні терміни): *accomplice, accreditation*;
- 2) загальноживані, які мають в нормативному акті більш вузьке, спеціальне значення: *forcedacquiescence, to retaliate accusation*;
- 3) технічні терміни, які застосовуються у сфері будь-якої спеціальності (або спеціалізовані терміни): *non-patentable, nuclear-free*;
- 4) власне юридичні терміни, які спеціально створені законодавцем (штучні терміни або спеціальні юридичні)” [16, с.58].

“За способом формування терміни поділяються на:

- 1) власне юридичні терміни (*lawsuit, legislative power, incapacity*);
- 2) запозичені терміни – терміни, що запозичені із загальноживаних слів (наприклад, терміни “воля”, *activity*), спеціалізованих неправових термінів (наприклад, терміни “афінаж”, *firearms*) або спеціалізованих

правових термінів (наприклад, терміни “цінні папери”, “антиконкурентні узгоджені дії”, в КК України “*bankruptcy*”)” [16, с.58].

А. Я. Коваленко за будовою поділяє терміни на 3 групи [21, с.259-261]:

1) “Прості, які складаються з одного слова. Вони в свою чергу поділяються на: іменники (право, *power*), прикметники (законний, *capable*), дієслова (апелювати, *to testify*), прислівники (беззаконно, *deliberately*). Домінування іменникових форм обумовило субстантивованій характер терміносистеми права.

2) Складні, які утворені з двох слів, пишуться разом або через дефіс (нормативно-правовий, *civil-lawcontract*).

3) Терміни-словосполучення, які складаються із декількох компонентів. Термінологічні сполучення можуть бути дво-, три-, чотири і багатоконпонентними. Найбільш поширеними є дво- і трикомпонентні термінологічні сполучення:

- прикметник + іменник (*криміналістична експертиза, partialagreement, effectivedate*);
- іменник + іменник (*права людини, оголошення померлим, taxfraud, trialvenue*);
- прикметник + прикметник + іменник (*цивільні правові відносини legal / general annual accounts*);
- іменник + іменник + іменник (*право володіння землею, damage assessment center*);
- іменник + прикметник + іменник (*притягнення до кримінальної відповідальності, letter of a full-time employment*);
- дієслово + іменник (*віддавати під суд, to summon witnesses, to break the law*);
- дієслово + прикметник + іменник (*порушувати судову справу, to award a cooperative agreement*) та ін.” [16, с.58].

Існує така класифікація словотворчих типів термінів:

“1. Терміни – кореневі слова:

1) корінна непохідна лексика (*nose, crook, villain*);

2) запозичена непохідна лексика (*atom, alibi, affidavit*).

2. Похідна лексика:

1) терміни, утворені за допомогою суфіксації (*amendment, intimidation, indictment*);

2) терміни, утворені за допомогою префіксації (*disbarment, antidepressants, insubordination, counterfeiter, interaction, interview*).

3. Терміни-складні слова (*conclusive notice, non-patentable*).

4. Терміни-словосполучення (*bail bondsman, juridical process*).

5. Терміни-абрєвіатури (*FBI – Federal Bureau of Investigation, CO – correction officer, IFRP – Inmate Financial Responsibility Program*)

6. Літературні мовні позначення (*g = Gramm, MHz = Megahertz*).

7. Символи (знаки) – наприклад, математичні, хімічні, астрономічні та інші (*% – percent*).

8. Номенклатура (*ECHR – European Court of Human Rights; ICC – International Criminal Court*)” [16, с.58; 21, с. 25-26].

“Терміни-словосполучення за семантикою можна поділити на три групи:

а) до першої групи належать терміни-словосполучення, які складаються із самостійних слів, що можуть вживатися окремо і зберігати своє значення, наприклад: *death penalty*, де *death* – смерть, *penalty* – кара;

б) до другої групи належать терміни-словосполучення, у яких один компонент є терміном, а інший – загальноживаною лексичною одиницею. Серед них можуть бути два іменники або іменник і прикметник, наприклад: *solitary confinement* – одиночне ув’язнення;

с) до третьої групи належать терміни-словосполучення, у яких обидва компоненти є елементами загальноживаної лексики, і тільки їх сполучення є терміном, наприклад: *flight risk* – підсудний, якого не рекомендується

звільняти на поруки через велику ймовірність, що він сховається від правосуддя” [16, с.59].

Інші вчені поділяють терміни на терміни-слова, терміни-словосполучення (які в свою чергу поділяються на вільні та зв’язані словосполучення) та багатокomпонентні терміни [8].

Термін є результатом складного історичного процесу на який впливає безліч факторів, серед них розвиток мови і техніки, наукової теорії та культури кожної країни. Новий термін має гармонійно вписуватися в певну терміносистему, щоб забезпечити однозначне взаєморозуміння між його укладачами та виконавцями [8].

В українській мові основними способами творення термінів є:

1. “Вторинна номінація – це спосіб творення термінів, який полягає у використанні вже існуючого у мові слова для називання наукового поняття: гальмівний барабан” [65, с. 53].

2. “Словотвірний спосіб – це спосіб утворення термінів за допомогою префіксів (надвиробництво), суфіксів (оборотність), складання слів і основ (сумішоутворювач), скорочення слів (МК – магістральний канал)” [65, с. 53].

3. “Синтаксичний – це спосіб утворення термінів за допомогою використання словосполучень для називання наукових понять: планування виробництва. Цей спосіб творення становить понад 70% сучасних термінів” [65, с. 53].

4. “Запозичення – це спосіб утворення термінів за допомогою називання наукових понять іншомовним словом: картридж.

Отже, пряме запозичення іншомовних елементів не є головним способом утворення термінів, у більшості випадків вони створюються шляхом використання внутрішніх ресурсів мовлення” [8; 65, с. 54]. Розрізняють такі основні способи творення термінів шляхом використання внутрішніх ресурсів мови:

1. “Надання наявним словам нових значень (семантична деривація).
2. Побудова термінів за допомогою дериваційних афіксів.

3. Складання основ терміноелементів.
4. Утворення термінологічних словосполучень.
5. Утворення абревіатур” [15, с.58; 65, с. 53].

“Для утворення нових термінів використовуються звичайні слова та терміни, запозичені з інших галузей науки і техніки, серед них розрізняють такі способи: називання за схожістю зовнішніх ознак; називання за схожістю функцій; називання за суміжністю понять; називання за аналогією; уточнення значення” [16, с. 58].

“Іноді, терміни втрачають зв'язок зі словами від яких вони утворилися, коли їм надають нове значення. Це відбувається через те, що слово набуває більш вузького, спеціального значення і таким чином відходить від свого первинного джерела” [16, с. 58].

В такий спосіб термін розширює своє значення, тому виникають поруч такі явища як омонімія і багатозначність. Наприклад, миша, як комп'ютерний прилад, але цей спосіб веде до полісемії, що значно ускладнює читання науково-технічної літератури, або призводить до нерозуміння певного терміна навіть через контекст.

“Іншим способом є утворення похідних слів від наявних термінів або від загальнолексичних одиниць. Суфікси та префікси запозичуються із загального морфологічного фонду, можуть також запозичуватися морфеми із інших мов. Для словотвору в українській мові характерні греко-латинські афікси, наприклад: авто-, архі-, гідро-, синхро-, ультра-, полі-, про-, пост- та інші або суфікси -ція, -ізм, -іст. У поєднанні із українськими терміноелементами ці афікси служать для побудови нових термінів” [8; 24, с. 22].

“Ще одним способом побудови нових термінів є пряме запозичення. Воно має досить значну перевагу, запозичення формують спільний лексичний фонд у різних мовах, що полегшує розуміння фахівців, які розмовляють різними мовами. Запозичення може бути повним або

частковим. Об'єктом повного запозичення є внутрішня і зовнішня форми, а об'єктом часткового є лише внутрішня форма” [24, с. 22].

При повному запозиченні іншомовне слово пристосовується до фонетичних та морфологічних особливостей мови-реципієнта, що спричиняє повну та часткову асиміляцію. Повна асиміляція передбачає пристосування до фонетичних особливостей, а саме зміна звуків, перенесення наголосу, перебудова складів) та до морфологічних: підпорядкування системі відмінювання на дієвідмінювання мови-реципієнта.

“Калькування є одним із способів часткового запозичення. Калька може бути повна і часткова. “Повна калька характеризується послідовним дослівним перекладом, наприклад: *Hydrogenium* – рос. Водород (корінь *hydr-* відповідає кореню вод-; корінь *gen-* кореню род-). Часткова калька характеризується неповним перекладом елементів слова, наприклад: *Hydrogenium* – укр. водень (в українському перекладі немає відповідника латинському кореню *-gen*, проте є суфікс *-ень*, який не має аналогів у слові мови-продуцента)” [8; 65, с. 56].

Є різні причини існування запозичених термінів в українській мові:

- 1) запозичення терміна разом з новим поняттям;
- 2) паралельне використання власного і запозиченого терміна в різних сферах;
- 3) пошук досконалішого терміна, в результаті чого існують запозичення і власні терміни;
- 4) відсутність досконалого власного терміна, який би відповідав вимогам до терміна [39; 65, с. 56].

Спеціальна лексика, що характерна для мови науки, вирізняється вищим ступенем внутрішньої організації. Відмінність понять, що характерна для термінів наукового і ненаукового стилю, встановлює між ними відмінності в організації системи.

Будь-який термін може стати словом із загальноживаної лексики, тоді він втрачає свою системність, однозначності, концептуальність, і як

результат виникає нове слово із термінологічним значенням, що вимагає тлумачення. У результаті детермінологізації відбувається спрощення поняття. Але цей термін, від якого утворилося нове слово, залишається без змін у своєму семантичному полі [61].

Загальноживані терміни функціонують у таких сферах:

- 1) науковий письмовий текст;
- 2) усне наукове мовлення (доповідь, бесіда);
- 3) спеціальний словник;
- 4) художні тексти.

Мова є найважливішим засобом спілкування, то її головними функціями є створення, передача і збереження інформації. Одним із її видів є фахова мова, що характерна для певних галузей таких, як наукова, технічна, соціальна, політична, релігійна, філософська, або як ще її називають термінологія. Термін вирізняється “однозначністю в межах визначеного термінологічного поля, відсутністю синонімії та антонімії, емоційної маркованості” [63, с. 493].

Однак таке твердження характерне лише для “ідеального” терміна, оскільки в сучасному процесі мовлення термін часто взаємодіє з іншими лексемами і втрачає свої “ідеальні” ознаки. “Як будь-яке звичайне слово термін може розширювати, звужувати, змінювати свою семантику. Найдинамічнішою структурно-семантичною частиною словникового складу мови є термінологічна лексика. Утворення термінів відбувається шляхом термінологізації загальної мови, або ж вони перетворюються у звичайні слова шляхом детермінологізації, тобто за рахунок втрати дефінітивної функції” [23, с. 175].

“Юридична мова має власні функції, особливі риси та стилі. На думку Д. Мелінкоффа, англійська правнича термінологія визначається значно більшою різноманітністю спеціальних сфер застосування порівняно з іншими терміносистемами. Жанрове розмаїття обумовлене множинністю джерел права й розвиненістю англосаксонської правової сім’ї, до якої зараховуються,

передусім, правові системи Сполучених Штатів Америки та Великої Британії” [16, с. 59; 77].

“Англійська правнича лексика широко використовується у художній літературі, у фільмах, у текстах засобів масової інформації, у публіцистичних текстах, що становить її винятковість. Все більше і більше юридичні терміни стають популярними і використовуються у різних галузях та сферах. Наприклад, ми неодноразово можемо почути їх у промовах, дебатах, телепередачах, радіопередачах, документальному кіно. Тому можна зробити такий висновок, що правнича мова застосовується у найрізноманітніших сферах суспільно-правових відносин” [6; 16, с.59].

“Юридична публіцистика має елементи майже всіх функціональних стилів, вони поєднуються певними особливими публіцистичними прийомами і засобами. Юридична публіцистика характеризується образністю, експресивністю, підвищеною емоційністю, стильовою різнобарвністю” [3; 16, с.59].

“В англо-американській публіцистичній мові правнича термінологія використовується у таких жанрах як:

- 1) судовий звіт (*law report*);
- 2) інформаційне повідомлення (*legal news*);
- 3) проблемна стаття на правові теми (*feature article*).

Ознаками інформаційного повідомлення та проблемної статті виступають лексичне багатство, доступність, експресивність, достовірність оповіді. В той час як судовий звіт є цілком ідентичний до офіційно-ділового стилю” [12; 16, с.59].

“У таких текстах наявна термінологічна насиченість і термінологічний образ. Звичайно, офіційно-документальні юридичні терміни трансформуються під час переходу в публіцистичний стиль, а саме змінюються їх функції. Для того, щоб зберегти зміст юридичного повідомлення, і щоб повідомлення було доступне і зрозуміле для читача, замінюються самі терміни, їх функції” [12; 16, с.59].

Одним з найуживаніших і найдавніших способів термінотворення є метафоризація. Процес метафоризації розглядається як процес розширення семантики лексичної одиниці внаслідок перенесення ознак з одного предмета на інший на основі схожості, порівняння, аналогії [4].

В результаті метафоризації утворюються як повні так і скорочені термінологічні одиниці. Так, наприклад, у правовому євролекті для позначення назв програм, проектів, організацій, інституцій застосовують повні і скорочені термінологічні одиниці. Для позначення програм та проектів, організаторами яких є ЄС, вживають імена міфологічних істот та прізвища видатних осіб, зокрема, *Ariane* (“Аріадна”) – програма сприяння культурі, або ж *Leonardo da Vinci* (“Леонардо да Вінчі”) – освітня програма [19].

“Енциклопедичний юридичний словник у статті “Юридична техніка” зупиняється на понятті юридичних термінів як елементів юридичної техніки і визначає їх в такий спосіб “словесні позначення державно-правових понять, за допомогою яких виражається і закріплюється зміст нормативно-правових розпоряджень держави”. Навряд чи можна погодитися з тим, що це визначення саме по собі точно, тому що немає сумніву в тім, що поняття споживач або доброволець є правовими, але навряд чи їх можна назвати державними. Чи варто вважати, що “нормативно-правові розпорядження держави - це просто правові акти (закони, постанови, розпорядження, укази і т.п.) є класифікаційними в залежності від того державного органа, що їх видав?” [40, с. 174; 56].

“Відповідно до положень Енциклопедичного юридичного словника юридичні терміни поділяються на три різновиди по ознаці “зрозумілості” тієї або іншої частини населення” [40, с. 174; 56].

1. “Загальнозначущі терміни характеризуються тим, що вони вживаються в повсякденному змісті і зрозумілі всім, до цієї групи термінів відносяться, наприклад, *біженець*, *свідок*, *працівник*; *accomplice*, *accreditation*.

2. Спеціальні юридичні терміни володіють особливим правовим змістом і, видимо, зрозумілі далеко не всім, а лише фахівцям в області права, наприклад, *необхідна оборона, задоволення позову; coerced acquiescence, to retaliate accusation*.

3. Спеціально-технічні терміни відбивають область спеціальних знань - техніки, економіки, медицини і т.п. Очевидно ці терміни повинні бути зрозумілі юристові, який є ще і фахівцем в іншій області, наприклад, *недоброякісна продукція, правила техніки безпеки, non-patentable, nuclear-free*" [40, с. 174; 56].

"У зв'язку з появою нових галузей права, відкриття нових явищ виникають значні труднощі визначення загальнонаукової, загальнотехнічної галузевої і вузькоспеціальної термінології: загальнонаукові і загальнотехнічні терміни - це терміни, які вживаються в декількох галузях науки і техніки" [49].

"Галузеві терміни - це терміни, які вживаються лише в одній галузі знань. Наприклад, *правові норми, прийнятий закон, pignatory*" [49].

"Вузькоспеціальні терміни - це терміни, які характерні для спеціальності даної галузі. Наприклад, *позов, нунціатура, chaplain, charge-sheet*" [9; 40, с.175; 49].

В умовах, коли потрібно давати назви новим і новим явищам та поняттям, багато загальновживаних слів набувають визначену специфіку.

Відбувається спеціалізація їх значення при передачі термінів на іншу мову і уніфікація перекладних еквівалентів.

Інколи в текстах зустрічаються слова і словосполучення, які відносяться до різних функціональних систем, тобто різних галузей.

"Термін може бути утвореним на основі рідної мови або запозиченим як із нейтрального термінологічного банку (міжнародні греко-латинські терміноелементи), так і з іншої мови, він повинен відображати ознаки даного поняття; значення терміну для спеціаліста рівняється значенню поняття" [40, с.176].

“Усі терміни по своїй будові поділяються на:

1. прості, які складаються із одного слова: *punish* - наказати;
2. складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс: *the High Court* - Високий суд;
3. терміни-словосполучення, які складаються із декількох компонентів: *specific performance* - реальне виконання” [40, с.176].

“Оскільки серед юридичних термінів переважають в основному терміни словосполучення, то вони і являють собою основну проблему при перекладі юридичного тексту” [40, с.176]. “Взагалі юридичні терміни мають такі самі шляхи передачі з англійської мови на українську, як і всі інші терміни. Головною проблемою перекладу юридичних термінів та термінів-словосполучень є їхня багатозначність не тільки серед різних галузей науки, але й всередині самої юридичної галузі тексту” [40, с. 179].

1.4. Прийоми перекладу юридичних термінів

“Проблеми перекладу термінів займають важливе місце в сучасному українському перекладознавстві, цій проблемі присвячені праці А. Я. Коваленко, О. В. Суперанської, В. І. Карабана, Т. Р. Кияка. Серед вчених, які досліджували юридичні терміни є Л. П. Білозерська, В. І. Карабан, І. В. Корунець, Л. М. Черноватий” [16, с, 57] .

“Серед основних способів перекладу термінів розрізняють:

- 1) Прийом опису.
- 2) Переклад за допомогою родового відмінку.
- 3) Калькування.
- 4) Транскрибування.
- 5) Транслітерація.
- 6) Переклад за допомогою використання різних прийменників.
Переклад частковим еквівалентом.
- 7) Використання повного україномовного еквіваленту.

8) Запозичення та додавання, яке полягає у запозиченні латинської одиниці і розкритті її значення за допомогою повного україномовного еквіваленту: *non-grata* – персона нон-грата” [16, с. 59; 21].

9) “Під час перекладу термінів необхідно спочатку з’ясувати значення терміну у контексті і вже потім передавати значення рідною мовою. Основним прийомом перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквіваленту. Еквівалент – постійна лексична відповідність, яка точно співпадає із значенням слова” [16, с. 59; 26].

10) “Серед інших прийомів розрізняють калькування – “переклад англійського слова або словосполучення за його частинами з наступним складанням цих частин”, транскрибування – “передача літерами рідної мови звучання англійського слова”, переклад за допомогою використання родового відмінку та різних прийменників і описовий спосіб – “передача слова за допомогою поширеного пояснення значення англійського слова”. Описовий спосіб застосовується у випадку відсутності еквівалента” [16, с. 59-60; 21].

“Під час перекладу термінів офіційно-ділового мовлення часто дотримуються головного правила: термін потрібно перекладати терміном. Наприклад, *interrogation* – допит, *motion* – клопотання, ці слова мають прямі відповідники в українській мові. Деякі терміни при перекладі зазнають калькування, тобто вони перекладаються за допомогою українських слів і виразів: *according to law* – відповідно до закону, *accompanying document* – супроводжуючий документ. Частина термінів, що мають міжнародний характер, передаються на українську мову шляхом транслітерації: *vice-consul* – віце-консул, *legitimism* – легітимізм. Такі терміни, як *immunity agreement* – згода про співпрацю із судом, *bail bondsman* – поручитель під заставу, були перекладені описовим способом, оскільки для них немає прямого відповідника” [16, с. 59-60].

“Переклад текстів офіційно-ділового мовлення, насичених термінологічною лексикою, має свою складність. Вона полягає у

необхідності точного відтворення не лише зовнішньої форми терміна, а й у збереженні психологічних та емоційних елементів, тобто намірів автора, втілених у тексті. Це означає, що переклад має точно передавати думку автора та зберігати особливості його стилю. Щоб досягти такого результату, перекладач повинен володіти відповідною українською термінологією, орієнтуватися у ній та вільно володіти українською літературною мовою” [16, с. 60].

Перекладач повинен враховувати рівень обізнаності потенційних читачів. Для відтворення відповідної атмосфери достатньо буде перекласти найбільш загальні терміни, щоб не переобтяжувати текст, однак слід бути уважним, аби повністю не втратити колорит, заданий автором [8].

“Звичайно, якщо термін має еквівалент в українській мові, то жодних труднощів не повинно виникати. Однак, якщо еквівалент відсутній у мові перекладу, тоді його запозичують або створюють новий. Але, якщо брати до уваги художній текст, то слід замінити це слово іншим, близьким за значенням, тобто використати прийом компенсації. Компенсувати можна видове поняття родовим, синонімом або приблизним відповідником” [8; 15, с.60].

“Юридичний переклад містить кілька етапів, одним із найскладніших є пошук відповідника певної термінологічної одиниці. Причиною цього може бути різні правові системи двох країн і мов. Проблема перекладу правових термінів виникає внаслідок невідповідності термінологічної системи вихідної мови і цільової мови та відсутності системних відповідників, причинами якої є мовні і позамовні фактори. До мовних факторів належать розбіжність мовних норм, особливість і своєрідність вихідної і цільової мови, а також розбіжність мовних картин світу. Позамовні фактори включають різний рівень розвитку певних мовних галузей” [16, с. 60; 19].

“Серед основних способів перекладу безеквівалентних юридичних термінів розрізняють підстановку і трансформацію, вони є найбільш загальні. Якщо розглядати їх детальніше, то такі способи поділяються на

транскодоване запозичення, тобто транслітерація, транскрипція; калькування, тобто дослівний переклад; описовий або пояснювальний переклад та наближений або, як його ще називають, аналоговий. Звичайно ж перекладач повинен уникати запозичень, і використовувати відповідники, якщо такі існують” [16, с. 60; 19].

Транскодоване запозичення використовується при перекладі інтернаціоналізмів, неологізмів, акронімів, топонімів, деяких метафоричних термінів або скорочених термінів. Наприклад, *Komitologie* (нім.) – *comitologie* (англ.) – комітологія (укр.); *hedge* – хедж (термінова угода, що складена для страхування); *solicitor* – солісітор (категорія адвокатів у Великій Британії, що ведуть підготовку судових матеріалів для ведення справ баррістерами – адвокатами вищого рангу). Такий спосіб перекладу застосовується під час перекладу термінів міжгалузевого права або загальнонаукових і технічних термінів [20].

“Калькування терміну розглядається як заміна частин лексичної одиниці словниковими відповідниками. Під час перекладу юридичних термінів калькування може поєднувати елементи транскрипції або транслітерації, тобто бути частковим калькуванням, або повністю дослівно перекладатися, тобто бути повним калькуванням. Наприклад: *juridical process* – юридичний процес; *operating budget* – операційний бюджет; *capital project* – капітальний проект” [16, с. 60].

“Характерним видом перекладу для англійських юридичних термінів є створення неологізму, наприклад: *stay-in* - пікетування; *has-been* – політичний діяч, який утратив свій вплив” [12; 16, с. 60].

“Одним із найбільш вживаних способів перекладу правничих термінів є описовий переклад, який є найточнішим способом перекладу тому, що найбільш точно і влучно пояснює значення терміна, культурно-специфічну правничу лексику. Наприклад, *capital murder* – вбивство, що карається смертною карою. Звичайно, описовий спосіб містить у собі достатньо інформаційної завантаженості і по суті являється поясненням перекладача, а

не перекладом. Перекладач вимушений вживати пояснювальний переклад, коли слово-термін згадується вперше і не має ще чітко сформованого визначення у цільовій мові. Згодом такі терміни можуть трансформуватися у кальку або запозичення. Прикладом цього може слугувати вираз *approximation of laws* – зближення законодавств, або, як вже перекладають, апроксимація (переклад калькою). Хоча коли цей термін був не надто вживаний, його перекладали так: процес скасування небажаних відмінностей у національних нормативно-правових актах з метою наближення законодавства держави-кандидата до норм європейського права, що становить важливу передумову для вступу в ЄС і створення спільного ринку тощо)” [16, с. 60; 20].

Також досить вживаним терміном правового євролекту є *Europe à la carte*. З французької воно перекладається, як “можливість вибрати будь-які страви у меню ресторану”, а вже у правовій терміносистемі цей вираз набуває значення “права обирати напрями інтеграції за власним розсудом”. У цьому випадку переклад метафоричного терміна здійснюється за допомогою кальки (Європа на вибір), а поряд подається пояснення [19, с. 161].

“Теорія перекладу визначає принципи та підходи, за якими буде оцінюватися практика перекладу. Багатогранність процесу перекладу і різноманітність типів та стратегій перекладу доповнюють один одного. Однак вони не можуть прирівнюватися до однієї теорії, оскільки ґрунтуються на різних підходах. Цього ж принципу дотримувався і Фрідріх Шлейермахер, стверджуючи, що при наявності двох типів перекладу точність в рамках одного перекладу зовсім по-іншому буде сприйматися в рамках другого перекладу” [18, с. 18].

Найточніший переклад – це переклад, в якому існує співвідношення синтаксично впорядкованих лексичних одиниць однієї мови з лексичними одиницями іншої і їх аналогічне синтаксичне оформлення. Таке твердження запропонував М. Л. Гаспаров. Однак цей підхід характеризує один із аспектів

відношення між оригіналом і перекладом. Варто відмітити те, що точного співпадіння між оригіналом і перекладом не існує [11].

Тому нові переклади можуть вважатися реалізацією потенціалу тексту в нових контекстах. Згідно твердження Я. М. Колжера, “враховуючи той факт, що будь-який переклад є ще одним трактуванням оригінала, під час створення нового трактування слід приймати до уваги не тільки, а й навіть не стільки історичні умови, скільки роль оригінала в сучасній культурі країни цієї мови і відношення сучасного освіченого читача до твору і його автора?” [22, с. 50].

“Офіційно-діловий стиль юридичного мовлення, відображений передусім у текстах юридичних документів, характеризується сукупністю таких основних стильових рис (одночасно й вимог до нормативно-правових актів): офіційність, точність, однозначність, стандартизованість (термінології, синтаксичних конструкцій: усталених зворотів, формул, кліше; структури документа), зрозумілість, повнота змісту, логічна послідовність, аргументованість, суворона нормативність на всіх мовних рівнях, настановчо-інформативний характер приписів, безособовість, узагальненість, стилістична однорідність, емоційноекспресивна нейтральність, відсутність образності та індивідуально-авторських” [35].

“Під час перекладу правничих термінів у публіцистичних текстах перед перекладачем постає серйозне завдання – точна передача фахових реалій на цільову мову. Як відомо, юридичні терміни можуть перекладатися як одним, двома, трьома або складатися із багатьох компонентів” [16, с. 59].

“Англійська та українська мови маю чіткі відмінності у синтаксичній, морфологічній та граматичній будові, що спричиняє широке застосування трансформацій. Наприклад, перестановка: *prosecutorial judgment* – рішення обвинувальної влади; заміна: *Criminal Justice Act* – Закон “про кримінальне правосуддя”; додавання: *citizen's arrest* – затримання правопорушника цивільною особою; вилучення: *sealawyer* – акула (спеціаліст із морського права)” [12; 16, с. 59].

“При перекладі перекладач неодноразово звертається до таких трансформацій, такі перетворення можуть поєднуватися між собою і, як результат, виникають комплексні трансформації [16, с. 59]. Також перекладач змушений вдаватися до об’єднання, членування і перестановки речення, через те, що структури англійської та української мов є досить різними, такі перетворення допомагають досягти цілісного перетворення структури речення прийняттого для цільового читача” [16, с. 59].

Висновки до Розділу 1

Якщо говорити про взаємозв'язок між юридичним та діловим типами мовлення, то варто відмітити, що ці два види мовлення тісно пов'язані між собою. Переважна більшість бізнес-документів за своєю природою мають певну юридичну силу і пов'язані із правами та обов'язками. Будь-яке невиконання чи неналежне виконання положень ділового контракту, гарантійного зобов'язання, замовлення вирішуються у юридичному порядку, якщо не було досягнуто дружнього залагодження проблеми між партнерами.

Таким чином можна сказати, що юридичне та ділове мовлення взаємопов'язані між собою і ці зв'язки обумовлені специфікою інформації, яка викладена у ділових контрактах, листах та інших типах документів.

Підсумовуючи, можна зазначити, що юридичний переклад - це переклад текстів, які відносяться до області права та використовуються для обміну юридичної інформації між людьми, які спілкуються різними мовами. Переклад текстів юридичної тематики полягає в процесі передачі оригінального тексту на мову перекладу зі збереженням юридичної сили документа.

Необхідно врахувати що, у кожній мові є лексичні одиниці, при перекладі яких виникають труднощі, адже вони не мають відповідників в мові перекладу. У таких випадках при перекладі юридичних текстів виникає необхідність застосування перекладацьких лексичних трансформацій.

Лексичні перекладацькі трансформації необхідні, тому що обсяг значень лексичних одиниць мови-джерела і мови-перекладу рідко співпадає у всьому об'ємі значень. Ми розглянули лексичні трансформації, як ефективний спосіб перекладу лексичних одиниць та проаналізували погляди різних учених на дані прийоми перекладу. При перекладі юридичних текстів необхідно використовувати перекладацькі трансформації, задля того, щоб розширювати межі свободи мови. Крім того, перекладацькі трансформації дозволяють внести в переклад лексичну різноманітність, а також допомагають досягти комунікативної рівнозначності різномовних текстів та посилити смислові акценти. Юридичні документи та теоретичні роботи повинні перекладатися професійним перекладачем, який спеціалізується на юридичному перекладі. Для передачі юридичної інформації мова юридичного перекладу повинна бути особливо точною, зрозумілою та достовірною. Помилки у перекладі тексту (наприклад, договору) можуть призвести, наприклад, до спричинення матеріального збитку з поданням судової позики, за що несе відповідальність перекладач.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ДОКУМЕНТАЦІЇ В ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОМУ МОВЛЕННІ

2.1. Основні труднощі перекладу англійської юридичної документації

Існують деякі особливості юридичного тексту, що ведуть до труднощів, які виникають у процесі його семантичної інтерпретації [40, с.174]. “Труднощі перекладу виникають частіше за все, якщо текст, що перекладається, відноситься до сфери, в якій яскравіше виражені національні і регіональні особливості правової системи (наприклад, процесуальне право, сімейне право, адміністративний устрій). Навпаки, тексти з правових областей, заснованих на міжнародному обміні і співпраці, легше піддаються перекладу (наприклад, торгівельне право, банківське право, сфера захисту прав споживачів)” [17, 126-128; 46].

“Юридичний переклад - переклад текстів, які належать до області права і використовуються для обміну юридичною інформацією між людьми, що розмовляють різними мовами. Оскільки право є предметною областю, пов'язаною з соціально-політичними і культурними особливостями країни, юридичний переклад є не простим завданням [69, с.180]. Для адекватної передачі юридичної інформації мова юридичного перекладу повинна бути особливо точною, ясною і достовірною. Помилки у перекладі текста (наприклад, договору) можуть призвести, наприклад, до спричинення матеріального збитку з поданням судової позики, за що несе відповідальність перекладач” [69, с.180].

“В залежності від типу юридичних документів юридичний переклад ділиться на:

- переклад законів і нормативно-правових актів і їх проектів;
- переклад договорів;

- переклад юридичних меморандумів;
 - переклад апостилю і нотаріальних посвідчень;
 - переклад установчих документів юридичних осіб;
- переклад довіреностей, доручень” [69, с.183].

Переклад юридичних документів необхідний як для процедури легалізації різних видів документів, так і для нотаріального завірення. У багатьох випадках необхідний технічний або юридичний переклад, особливостями якого є точність формулювань і збереження понять усіх термінів.

“Юридичні документи і теоретичні роботи повинні перекладатися тільки професійними перекладачами, які спеціалізуються в юридичному перекладі [29]. Як правило, вони мають відповідну юридичну освіту або, як мінімум, значний досвід перекладів юридичної документації з відповідної тематикою. Помилки в перекладі тексту договору можуть привести, наприклад, до спричинення матеріального збитку і пред'явлення судового позову, за що несе відповідальність перекладач” [29; 69, с.183].

“Переклад документів, як правило, виконується письмово – в цьому випадку необхідна постійна наявність документа, що перекладається, у перекладача в процесі роботи. Часто, для перекладу договорів і документів спеціалізованої тематики необхідна робота по редагуванню текстів документів (юридичний переклад) і допомога носія мови для перевірки відповідності діловим нормам написання. При перекладі договорів і різних засновницьких документів застосовується особлива форма для скріплюючого сторінок оригіналу і перекладу” [48].

“Особливості перекладу договорів і документів перед процедурою легалізації полягають в наступному. Країни призначення в основному приймають до розгляду документи, які перекладені на державну мову цієї країни. Але переклад документів може бути проведений як до легалізації, так і після неї – слід просто знати, що переклад договорів і документів буде необхідний у будь-якому випадку” [48].

“В якості робочих джерел інформації перекладачі юридичних текстів часто користуються юридичними словниками, особливо двомовними. До них слід відноситися з обережністю, оскільки в більшості двомовних юридичних словників часто даються варіанти перекладу без вказівки відповідної галузі права, або взагалі такий переклад не має ніякого відношення до права” [29]. Тому на такі загальні двомовні словники, які не відображають термінології права, взагалі покладатися не можна [69, с.180].

“Крім того, як зазначають дослідники, судова мова є розрізняючим чинником між національними культурами, фрагменти дійсності, зв'язки і відносини яких знаходять висвітлення в мові, як суспільному явищі. Прикладом цього може служити судова мова, що є розрізняючим чинником між національними культурами” [68, с.89-90].

“Так, у США судово-юридична тематика є основною складовою частиною масової культури цієї країни. Американський громадянин на підсвідомому рівні вірить у “справедливість і стабільність” своєї правоохоронної системи” [68, с.90].

“Нам же, для досягнення максимально наближеного й адекватного сприйняття чужої лінгвокультурної спільності необхідно стати учасником комунікативного процесу за допомогою текстів-перекладів відповідної юридичної (правової) тематики. Саме переклад є однією з форм взаємодії культур, він дає повне уявлення про чужу культуру” [68, с.90].

“На думку чеських лінгвістів В. Матезиуса і В. Прохазки, переклад – це не тільки заміна мови, але і функціональна заміна елементів культури. Така заміна не може бути повної, оскільки вимога “переклад повинний читатися як оригінал” навряд чи здійсненна, тому що вона має на увазі повну адаптацію тексту до норм іншої культури” [68, с.90].

“Саме поняття взаємодії культур має на увазі наявність загальних/окремих елементів і розбіжностей/збігів, що дозволяє відрізнити одну лінгвокультурну спільність від іншої. Будь-який перекладач, працюючи з юридичним текстом, повинен враховувати вимоги узусу – мовні звички

носіїв мови перекладу, не порушуючи звичне сприйняття правового документа” [68, с.90; 71].

“Розбіжності лінгвоетнічного характеру між носіями іноземної мови і мови перекладу можуть носити як культурно-історичний, так і актуально-подійний характер” [68, с.90; 71].

“Найбільш повне спілкування між різномовними комунікантами здійснюється шляхом створення мовою перекладу тексту, комунікативно рівноцінного іншомовному оригіналу, тобто шляхом його перекладу. Поняття “комунікативна рівноцінність” текстів вкрай важливе для розуміння механізму перекладу іншомовного матеріалу. Для комуніканта два тексти виступають як рівноправні форми існування того самого повідомлення, вони рівноцінні в їхньому функціональному і структурно-схематичному ототожненні [68, с.90; 71]. Під час перекладу юридичного тексту досягнення такої адекватності можливо лише, коли сам перекладач володіє “юридичною грамотністю”, причому іноземною, так і рідною мовами” [71]. Перекладач повинен знати основи законодавства та відповідну правову термінологію [68, с.90].

“Проілюструємо сказане на прикладі юридичного дискурсу, що являє собою все розмаїття судово-процесуальної системи держави. Різні країни мають свої різні юридичні системи. Мова кожної нації має власні юридичні терміни [68, с.91]. Наприклад, англійська мова “обслуговує” юридичні системи США, Великобританії, а німецька мова – ФРН, Швейцарії, Австрії. Лінгвістична еквівалентність юридичних понять часто не досяжна, внаслідок чого в мовах існує ряд приблизних еквівалентів” [68, с.91].

Наприклад, Статут Міжнародного суду є дуже насиченим юридичною лексикою, основну частину якої складають юридичні терміни, багато з яких перекладаються на українську мову словосполученнями та описово:

trustee – довірчий власник; людина, що розпоряджається майном на засадах довірчої власності;

investigation – судове розслідування;

petition – позов до суду.

Також, в даному тексті існують особливі ідіоматичні вирази та фразеологічні сполучення, що рідко або зовсім не вживаються в загальнолітературній мові:

to make default – не з'явитися до суду;

to meet claim – оскаржити позов;

to find in favour of – прийняти рішення на користь...;

pursuant to – згідно з...

Одним з найбільш розповсюджених способів при перекладі є калькування, що може використовуватися на рівні фонем, морфем, слів та виразів. Калька – слово або вираз, побудова якого відповідає побудові слова або виразу іншої мови, що слугує зразком. Наприклад, текст рішення суду насичений словами та виразами, які перекладаються за допомогою калькування:

Local Court – місцевий суд;

civil petition – цивільний позов;

court sittings – засідання суду;

written evidence – письмовий доказ.

Але перекладачу слід пам'ятати, що неправильне калькування може стати причиною буквального перекладу, що призведе до непорозуміння.

Англійська мова володіє розвиненою термінологічною системою для позначення юридичних реалій. Так, для позначення юридичних професій існують терміни, багато з яких є синонімами:

lawyer, law agent, jurist, jurisprudent, solicitor, advocate, attorney, legist, legalist, barrister, counsel, counselor, legal expert, man of law.

Найбільш загальний термін – *lawyer*, який перекладається як юрист, адвокат, законознавець, правознавець. Широке семантичне поле охоплюють терміни: *jurist, jurisprudent, legist, legalist, legal expert, man of law*, які в залежності від конкретної ситуації також перекладаються юрист, адвокат, законознавець, правознавець.

Law agent вживається для позначення будь-якого юриста, за винятком адвоката, а також перекладається як повірник, стряпчий. Складна термінологічна система відбиває градацію усередині професії адвоката:

advocate – найбільш загальний термін у цьому ряді;

solicitor – адвокат, що дає поради клієнту, що готує справи, але має право виступати тільки в судах нижчої інстанції, повірник;

barrister – адвокат, що має право виступати у вищих судах, саме для нього готує справи *solicitor*.

Counsel і *counsellor* також вживаються в значенні адвокат, але означають адвоката, який надає консультації, юрисконсульта.

Найбільш близьким синонімом цих двох термінів є *barrister*.

Кілька значень має термін *attorney*, у тому числі й адвокат, однак у першу чергу він вживається в значенні прокурора.

Очевидно недостатність юридичної термінології в українській мові змусила юристів калькувати багато назв юридичних професій. Так, в українській мові з'явилися терміни соліситор, барристер, атторней, що, у свою чергу, потребують тлумачення для не спеціалістів. Наведемо ще ряд прикладів перекладу юридичного документу з англійської мови на українську.

“Даний переклад містить усі характеристики, які відповідають юридичному стилю викладення, і може вважатися адекватним. Під адекватним (точним, правильним) ми маємо на увазі найприйнятніший варіант перекладу. Текст, насичений специфічною юридичною термінологією (*remedy, undertaking, legal suit*), включає слова і вирази, які окрім звичайного, повсякденного значення, мають ще і особливе юридичне значення (*void, proceeding*), рясніє пасивними конструкціями і модальними формами з приписуючою семантикою (*shall be governed and construed, shall be given in writing*), архаїзмами (*herein, hereto, hereunder*). І джерело, і реципієнт – це адміністративні органи, яким документ потрібен для підтвердження прав і повноважень відповідних осіб” [86].

Отже, ми переконалися, що термінологічне поле юридичних професій в англійській мові є набагато складнішим ніж в українській мові.

“Remedies, Construction, Notices

All remedies, rights, undertakings, obligations and agreements contained herein shall be separable and cumulative but none of them shall be in limitation of any other remedy, right, undertaking or agreement of either party. This agreement shall be governed and construed in accordance with the laws of Germany. Any legal suit, action or proceeding against any party hereto arising out of or relating to this agreement shall be instituted only in the courts of Stuttgart, Germany. All notices and demands hereunder shall be given in writing” [84].

Положення, Тлумачення, Повідомлення

“Всі положення, права, угоди, зобов'язання і домовленості, які містяться в цьому договорі, можуть бути як віддільними, так і сукупними, але жоден з них не повинен обмежувати будь-яке інше положення, право, угоду, зобов'язання або договір будь-якої сторони. Цей договір регулюється і розглядається відповідно до законів Німеччини. Будь-який юридичний позов, дія або порушення кримінальної справи проти будь-якої сторони, що виникає в зв'язку або відносно цього договору, повинні розглядатися тільки в судах Штутгарта, Германія. Всі повідомлення або вимоги повинні бути оформлені в письмовій формі” [86].

“Partial Invalidity

If any term, provision, covenant, or condition of this agreement is held by a court of competent jurisdiction to be invalid, void or unenforceable, the rest of the agreement shall remain in full force and effect to the greatest extent permitted by law and shall in no other way be affected, impaired or invalidated” [84].

Часткова відсутність юридичної сили

“Якщо будь-який термін, положення, окрема стаття договору або умова будуть визнані судом відповідної юрисдикції юридично недійсними, неістотними або не можуть служити підставою для позову, решта пунктів договору повинна зберігати повну силу і діяти в максимальному ступені,

дозволеному законом, і не повинна зачіпатися іншим способом, мінятися або позбавлятися юридичної сили” [86].

Як відомо, юридичний переклад завжди пов'язаний з певними труднощами, зокрема, неможливо перекласти нормативний акт, договір і інші документи, не розбираючись в тонкощах використання англійської юридичної термінології. І тут часто фахівці стикаються з *legalese* – особливим стилем, специфічними формулюваннями і конструкціями, на основі яких побудована велика кількість документів.

Legalese – англійський термін, який звичайно використовується як синонім до поняття юридичного стилю викладу. Це особлива юридична мова, особлива манера побудови фраз і речень, для осіб, які не розуміють всіх тонкощів англійської юридичної термінології, часто здається позбавленою значення.

Юридична манера викладу вважається особливо формальною. Цей формалізм виявляється в довгих багатоскладових реченнях, громіздких зворотах і специфічній термінології.

Legalese частіше за все використовується при складанні нормативних правових актів і суджень, проте іноді цей формалізм можна зустріти і в повсякденному спілкуванні юристів.

Варто відзначити, що сьогодні все більш популярним стає *Plain English movement* – тенденція до використання звичайної, повсякденної англійської мови замість *legalese*. Проте, англійські юристи визнають, що неможливо повністю відмовитися від використання *legalese* в юридичній теорії і практиці.

Але, не дивлячись на свою громіздкість і складність для розуміння, *legalese* дотепер користується популярністю серед англійських юристів. Наведемо ряд аргументів на захист традиційного юридичного стилю.

Вироблена століттями термінологія практично повністю виключає можливість неправильного тлумачення документів. *Legalese* – більш точний і менш двозначний, ніж загальноприйнятий англійський. Проте, часто тексти,

написані в стилі *legalese*, містять настільки громіздкі й витіюваті конструкції, що вони стають ще більш двозначними, ніж написані загальнодоступною мовою.

Іншим аргументом на користь *legalese* є те, що необхідність передбачити всі можливі ситуації в даному випадку важливіше за стислість формулювань і стислість викладу. Використовування громіздких юридичних конструкцій обумовлюється необхідністю точно визначати юридичні явища. Юридична термінологія повинна бути чіткою, а формулювання не повинні містити неясності або двозначності. В протилежному випадку утворюються так звані “*legal loopholes*” – лазівки, пропущення в законодавстві.

Більш того, дотепер існує величезна кількість документів і прецедентів, які були складені в стилі *legalese* і які дотепер є джерелом англійського права. Переписування, адаптація документів – дуже непросте і довготривале заняття. А якщо при цьому доводиться змінювати стиль викладу, то цей процес може затягнутися в два-три рази. При цьому часто складно зберегти і абсолютно точно передати вкладене в конкретну фразу або слово значення без звернення до допомоги *legalese*.

Англійському *legalese* властиві наступні риси:

- використання слів і виразів, які не несуть ніякого значення навантаження в звичайному, повсякденному розумінні. Проте, в *legalese* вони мають конкретне значення, наприклад:

nemo dat (nemo dat quod not habet) - принцип, згідно якому ніхто не може передати або продати те, правами власності на що він не розраховує;

replevin - позов про повернення володіння рухомою річчю, віндікаційний позов;

- використання слів і виразів, які окрім звичайного, повсякденного значення мають ще і особливе юридичне значення, зокрема:

“*nuisance (tort nuisance)* – делікт, заснований на порушенні права особи спокійно володіти власністю;

consideration (valuable consideration) - зустрічне задоволення позову; один з необхідних елементів договору для того, щоб той міг бути примусово здійснений в судовому порядку” [9, с. 92].

- використання формальної лексики, яка вважається застарілою і дуже рідко вживається в повсякденному спілкуванні:

“*hereinafter* – далі по тексту, надалі; *aforsaid* – раніше згаданий.

- побудова дуже довгих речень, що містять велику кількість зворотів, які доповнюють або характеризують первинне твердження” [9, с. 94].

“При відсутності лексичних еквівалентів, перекладач повинен пам’ятати, що текстові конвенції у вихідній мові часто залежать від культурних особливостей та можуть не відповідати конвенціям тексту перекладу. У мовних конструкціях, що є характерними для вихідної мови, немає прямих еквівалентів у мові перекладу. В зв’язку з цим завданням перекладача є знаходження конструкцій у мові перекладу, які мають функції аналогічні функціям конструкцій вихідної мови” [88, с. 277].

2.2. Особливості перекладу багатокomпонентних юридичних термінів

“Оскільки юридичні терміни – це переважно складні терміни або терміни – словосполучення, то вони й являються основною проблемою перекладу юридичного тексту” [40, с.176].

“Визначальний компонент або головне слово словосполучення виступає в ролі родового поняття по відношенню до всього терміну. Визначальний компонент, в основному, виражає головне значення терміну” [87].

“Переклад термінів – словосполучень починають з перекладу іменника, який є основним компонентом, а потім послідовно перекладають кожну значеннєву групу, частіше всього справа наліво” [70, с. 473; 87]

У зв’язку з відмінністю між мовними системами української і

англійської мов, часто при перекладі доводиться міняти місцями означуване і означальне слово, тобто саме означальне слово в мові оригінала виражає родове поняття в мові перекладу.

Р. Ф. Проніна пропонує п'ять основних прийомів перекладу багатокomпонентних термінів [54]:

- 1) переклад за допомогою українських слів і виразів, які дослівно відтворюють слова і вирази англійської мови (так зване калькування);
- 2) переклад за допомогою використання родового відмінку;
- 3) переклад за допомогою використання різних прийменникових конструкцій;
- 4) переклад одного з членів словосполучення групою пояснюючих слів;
- 5) переклад із зміною порядку компонентів атрибутивної групи [70, с.472-473].

Головне при побудові перекладу терміну пам'ятати, що основний компонент повинен позначати категорію, до якої відносився об'єкт, виражати родове поняття, а визначальний компонент повинен відображати які-небудь характерні ознаки, що відрізняють його від інших предметів або явищ того ж роду. Нижче ми представимо аналіз знайдених нами термінів.

“Як вже зазначалось вище складні терміни являють собою стале словосполучення, за яким закріплене певне термінологічне значення” [13, с.85].

“Наприклад: *conclusive notice* – кінцеве попередження;
arrival on departure – свідчення під присягою.

Переважає більшість термінів становлять препозитивні атрибутивні словосполучення, тобто такі словосполучення, де є означення і означуваний компонент, і означення займає в словосполученні початкову позицію” [13, с.85].

“Переклад складних термінів складається з двох основних процедур – аналітичної та синтетичної. Велику роль при перекладі словосполучень відіграє саме аналітичний етап – переклад окремих його компонентів. “А для

цього необхідно правильно визначити компоненти складного терміна, оскільки ними можуть бути не тільки слова, а й словосполучення, що входять до складу складного терміну” [49]. “Важливо також встановити, в яких семантичних відносинах перебувають компоненти між собою та з головним компонентом терміна-словосполучення” [49]. Характер цих відносин і визначає порядок та сам зміст перекладу складного терміну. Синтетичний етап перекладу передбачає вибудування компонентів в залежності від зазначених семантичних відносин і отримання остаточного варіанту перекладу складного терміну” [13, с.86].

“Приєм опису – передача слова за допомогою поширеного пояснення значення англійського слова. Цей прийом вживається як у випадку відсутності відповідного за значенням слова в рідній мові, так і при поясненні слова у словнику” [13, с.86]. Наприклад:

“Accrual right – право на витягнення доходу;

account – несплачена боргова вимога;

official accusation – офіційне звинувачення (у скоєнні злочину);

acknowledgment of will – неофіційне признание заповідачем перед свідком, що може це підтвердити, що підпис під заповітом належить заповідачеві;

on account of whom it may concern – за рахунок тих, кого це може стосуватись (страхова формула)” [13, с.86].

“Прийом калькування – переклад англійського слова чи словосполучення за його частинами з наступним складанням цих частин. Такий переклад відтворює англійське слово дослівно” [13, с.88].

Наприклад:

“Multiple accredit – множинне акредитування;

accomplice of attempt – співучасник у замаху;

according to law – у відповідності до закону” [13, с.87].

ПРЕАМБУЛА

RECITALS

ОСКІЛЬКИ, Сторони домовились **WHEREAS**, the Parties have agreed to провести новацію трьох вимог novate all three claims of the Lender Позичальника проти Позикодавця і against the Borrower, and the Lender Позикодавець погодився надати has agreed to grant to the Borrower a Позичальнику Позику в розмірі Loan in the amount of the novated claim новаційної вимоги на умовах цього on the terms and conditions of this Договору новації та позики. Novation and Loan Agreement.

ТАКИМ ЧИНОМ, Сторони **NOW, THEREFORE**, the Parties погодилися та домовилися про hereby agree and covenant as follows: наступне:

[40]

Оскільки в юридичних звітах та договорах часто використовуються назви різноманітних закладів, юридичних та інших фірм, то при перекладі термінів у юридичному контексті часто використовується такий прийом перекладу як транскрибування.

“Прийом транскрибування – передача літерами рідної мови звучання англійського слова. Тобто це вид спеціального письма, за допомогою якого фіксують вимову усних текстів, а саме передача літерами рідної мови звучання англійського слова. Запис можуть здійснювати з різним ступенем точності, що залежить від потреб того, хто записує. Транскрибування розрізняють залежно від одиниць мови, які записують: для опису звуків використовують звукове, а для опису синтагм і фраз - інтонаційне транскрибування. Наприклад: *Special Systems Industry* – Спеціал Сістем Індастрі” [13, с.86].

Також для перекладу складних юридичних термінів та термінів-словосполучень існує *Переклад за допомогою використання різних прийменників*. Наприклад:

Accreditee person – особа, в присутності якої виконується акредитування;

to acknowledge the compliment – відповісти на почесі;

acquisition by conquest – заволодіння майном шляхом захоплення [13, с.87].

“Значні труднощі викликають терміни, до складу яких входять групи слів, так звані багатоконпонентні терміни. Існує ряд термінів-словосполучень, які не допускають дослівного перекладу, хоч мають еквіваленти в рідній мові. Окремі елементи таких термінів відрізняються від компонентів еквівалента рідною мовою. Такі терміни рідко зустрічаються в юридичній термінології” [13, с. 87].

Проведемо аналіз двокомпонентних термінів. Наприклад:

1) *The Home Office*

“Двоскладовий термін, що складається з прикметника та іменника, слова якого є загальноживаними, але в поєднанні дають нове значення, створюють термін. При перекладі значення слова *Home* змінюється, оскільки воно залежить від головного компоненту словосполучення *Office*. Отже *Home* перекладатиметься відповідно до значення *Office*. Слово *Home* ми перекладаємо групою пояснюючих слів. При цьому змінюється зв'язок між компонентами словосполучення (граматичний зв'язок, прилягання) і порядок їх послідовності відповідно до системи мови. При перекладі всього словосполучення ми використовуємо прийом перекладу родовим відмінком. *Home Office* - міністерство внутрішніх справ” [14, с.107].

2) *Trial of Offences*

“Двоскладовий термін, компоненти якого зв'язані за допомогою прийменника. Слово *trial* може перекладатися як “суд” або більш розгорнено – “судовий розгляд”, і даний варіант найбільше підходить для перекладу

нашої термінологічної одиниці. Даний термін ми переклали за допомогою родового відмінку, причому зберегли порядок слів оригіналу. Необхідно зауважити, що при перекладі словосполучення було позбавлено прийменника, отже змінився граматичний зв'язок. *Trial Offences* – судовий розгляд злочинів (правопорушень)” [14, с.107].

3) *Grand of Bail*

“Обидва слова є термінами, де *Grand* – основний компонент, *Bail* – залежний, означальний компонент. Даний термін – словосполучення, що складається з двох компонентів, пов'язаних граматично за допомогою прийменника. При перекладі значення слова “Bail” може розкриватися групою пояснюючих слів, як *Grand of Bail* – “клопотання про взяття на поруки”. Ми зробили переклад за допомогою прийменника і зберегли порядок компонентів оригіналу. *Grand Bail* - клопотання про взяття на поруки” [14, с.107].

4) *Suspended sentence*

“Обидва компоненти є слова загальноживаної лексики, що в сполученні дають той факт, що слово *sentence* тільки в межах термінологічної галузі – юриспруденції – й у межах цього словосполучення набуває значення – вирок, а *Suspended sentence* – умовний вирок” [14, с.107].

“Перейдемо до аналізу багатокomпонентних термінів, що складаються з трьох слів, тільки одне з яких є терміном” [87].

“В наступному терміні обидва означальні слова відносяться до головного компоненту. Тут не можна виділити другорядної значеннєвої групи як, наприклад, при перекладі багатоскладних термінів з декількома іменниками” [87].

“Спосіб перекладу, самий відповідний для даної термінологічної одиниці, – калькування із збереженням порядку слів оригіналу. Напр.:

1) *Independent Public Prosecutor*

Варіант перекладу:

Independent Public Prosecutor – незалежний народний прокурор” [87].

2) “*Crime prevention strategy*”

Всі слова відносяться до загальноновживаної лексики.

Strategy – означуваний компонент

Crime, prevention – означальні слова” [87].

3) “*Police discipline code*”

Під час перекладу цього терміна використовується калькування, що не змінює порядок компонентів.

Варіант перекладу:

Police discipline code – поліцейський дисциплінарний кодекс” [14, с.108; 87].

“Трьохкомпонентний термін, складові якого, хоча і відносяться до загальноновживаної лексики, в поєднанні несуть термінологічний характер. Зв'язок в обох значеннєвих групах – прилягання” [87].

Дане словосполучення перекладатися за допомогою родового відмінку і зміною порядку слів.

Варіантом даного перекладу може бути і такий варіант як “профілактика правопорушень”.

3) “*Criminal Record Office*”

Всі слова загальноновживаної лексики:

office – означуваний компонент

criminal, record – означальні слова.

Трьохкомпонентний термін, з граматичним зв'язком прилягання. Всі слова відносяться до загальноновживаної лексики, але формують нове термінологічне значення” [87].

“В поєднанні зі словом *record*, *criminal* перекладатиметься не “злочинний”, а “кримінальний”, тобто *criminal record* – кримінальний запис.

Ми застосували прийом перекладу з використанням родового відмінку. Ми також змінили порядок слів і вжили множину слова *record* в мові перекладу замість однини в мові оригіналу.

Criminal Record Office – відділення кримінальних записів” [87].

Приклад термінів, які складаються з чотирьох компонентів. Напр.:

1) “*Drug Trafficking Offences Act*”

Усі слова загальноживаної лексики. Це – багатоскладний термін, що складається з чотирьох компонентів. Граматичний зв'язок між словами *Drug* і *Trafficking*, словом *Offences* і словосполученням *Drug Trafficking* та словом *Act* і значеннєвою групою *Drug Trafficking Offences* – прилягання. Оскільки даний термін складається з чотирьох слів, він містить три значеннєві групи, отже три етапи при перекладі. У даному словосполученні *Drug Trafficking Offences Act* головним компонентом є слово *Trafficking*, *Drug* і *Offences* – означальні слова, хоча в оригіналі означуваний компонент – це слово *Offences*. Змінюючи порядок компонентів оригіналу, маємо, що *Drug Trafficking Offences Act* – злочинна торгівля наркотиками” [14, с.108; 87].

2) *Criminal Injuries Compensation Scheme*

Тут слова загальноживаної лексики. Це – багатокомпонентний термін, що складається з чотирьох компонентів, загальноживаних слів, які в сполученні формують термінологічну одиницю. Ми бачимо, що калькування не є вдалим засобом перекладу в даному випадку, тому ми перекладаємо “*Criminal Injuries*” групою пояснюючих слів. Замінивши порядок слів, маємо: збиток, нанесений злочинами [14, с.108; 87]. Даний термін перекладається за допомогою родового відмінку. Змінюємо порядок слів для відповідності системі української мови та одержуємо такий переклад: *Criminal Injuries Compensation Scheme* - Схема компенсацій за нанесене ушкодження. Також маємо наступний варіант перекладу *Criminal Injuries Compensation Scheme* – схема компенсацій за завданий збиток, що також перекладається за допомогою родового відмінка і зміною порядку слів [14, с.108; 87].

3) “*National Drugs Intelligence Unit*” [87].

“Багатокомпонентний термін, що складається з чотирьох слів, причому *national* і *drugs intelligence* як означення, які виражені прикметниковим і

атрибутивним словосполученням, відносяться до головного компоненту” [87].

“Інтерес перекладу даного терміну полягає в тому, що в двох значенневих групах головний компонент той самий, а решта складових терміну – означення до *Unit*” [87]. “Використаємо калькування і маємо: *National unit* – національне об'єднання. Ми розірвали конструкцію поставивши означення поряд з іменником, хоча в терміні вони розділені групою слів” [87].

Отже, характерною рисою юридичних термінів є те, що багато з них складається з простих слів, що є термінами. Цікаво також те, що багато слів у термінах-словосполученнях одержують таке значення, що не зафіксовано в словнику.

Наступною характерною рисою деяких англійських юридичних термінів являється багатозначність. “Найбільш складними для перекладу є терміни, які мають різні значення не тільки у різних галузях науки і техніки, а навіть і в одній галузі. Точне значення терміну в даному випадку можна виявити лише за допомогою контексту та інших понять” [49; 74, с. 164].

“*Notice:*

1. попередження, повідомлення, заява, сповіщення, попереджати, сповіщати;
2. сповіщення про готовність судна до завантаження; нотіс;
3. знання, обізнаність” [49].

“*Charge:*

1. обтяження річчі, заставне право, обтягувати заставою;
2. зобов'язання, відповідальність; покладати відповідальність;
3. розпорядження, вимога, доручення; доручати, вимагати;
4. обвинувачення, пункт обвинувачення; звинувачувати;
5. аргументування в позовній заяві у спростуванні передбачуваних доводів відповідача;
6. письмова деталізація вимог сторони стосовно заведеного діла;

7. завершальне звернення судді до присяжних (перед вимовою вердикту);
8. звертання стягнення;
9. завідування, керівництво, ведення, піклування;
10. обличчя, що знаходиться на піклуванні;
11. ціна; витрата; нарахування; збори; пільги; назначати ціну; покладати витрати на когось [49].”

“*Account*:

1. рахунок; розрахунок;
2. належний платіж; несплачена боргова вимога;
3. звіт; робити звіт; пояснювати;
4. позов з вимогою до звіту;
5. відповідати; нести відповідальність [49]”.

“Таке слово, яке має кілька словникових відповідностей, варіантів, аналогічних йому за значенням, перекладається шляхом відбору варіанта-аналога, який найточніше передавав би значення терміну у залежності від слів, які знаходяться у тісному зв’язку з даним словом. Найбільш тісний зв’язок існує між підметом та присудком, присудком і прямим додатком, означенням і означувальним словом” [49; 58, с. 249].

Наведемо ряд прикладів – термінів з різним значенням:

“*Notice in writing* – письмове попередження;

notice to admit – вимога у зізнанні (з ціллю скорочення витрат по пред’явленню судових доказів);

to give notice to – повідомляти когось про щось;

to have notice of - знати про щось;

notice to plead – вимога надати змагальний папір;

notice to produce – пропозиція супротивній стороні надати до суду документ;

notice to quit – попередження наймачу про розірвання договору найма житлового приміщення” [83];

account – несплачена боргова вимога;

account render – позов з вимогою звіту

official accusation – офіційне звинувачення (у скоєнні злочину);

acknowledgement of will – неофіційне признання заповідачем перед свідком, який може підтвердити, що підпис під заповітом належить заповідачеві” [49; 67, с.107; 83].

“Проаналізувавши все вищезазначене, можна зробити висновок, що загалом юридичні терміни мають такі самі шляхи перекладу з англійської мови на українську як і всі інші терміни. Головною проблемою перекладу юридичних термінів та термінів-словосполучень є їхня багатозначність не тільки в межах різних галузей науки, але й в самій окремо взятій юридичній галузі. Точне значення терміну в даному випадку можна виявити лише за допомогою контексту та інших термінів, що пов’язані між собою в терміні-словосполученні” [30, с. 48; 49].

В розглянутих нами юридичних текстах ми знайшли велику кількість двоскладових термінів і порівняно невелику кількість термінологічних одиниць, що складаються з трьох і більше компонентів.

Характерною особливістю юридичної термінології є те, що в ній є багато простих слів, які не являються термінами. Цікаво також і те, що багато слів в термінах-словосполученнях набувають таких значень, які не містяться у словниках.

Виходячи з цієї особливості, близько 70% проаналізованих нами термінів перекладаються калькуванням або ж за допомогою родового відмінку. Переклад же шляхом пояснюючої групи слів вживається для більш складних термінів, для роз’яснення при невідповідності значення з реаліями або ж у разі відсутності еквівалента. Порядок слів при перекладі часто змінюється з причини відмінності систем мови оригіналу й мови перекладу.

Проаналізуємо переклад юридичного контракту:

Стаття 1.**Визначення**

У цьому Договорі новації та позики наступні слова мають такі значення:

(*калькування, прийом*)

1.1 Договір новації та позики

означає цей Договір позики разом із будь-якими Додатками, які можуть додаватися до нього;

(*метод перестановки*)

1.2 Дата набрання чинності означає дату, коли цей Договір вступить у дію, як зазначено в Статті 13 цього Договору;

(*метод додавання*)

1.3 Робочий день означає будь-який день, крім суботи і неділі або дня, що вважається банківським неробочим (святковим) днем у місті знаходження банківських сторін;

(*калькування*)

1.4 Дата повернення Позики має значення, визначене у Статті 3 цього Договору позики;

(*додавання*)

1.5 Дата підписання означає день, коли цей Договір позики підписано Позикодавцем та Позичальником.

(*калькування*)

Article 1.**Definitions**

In this Novation and Loan Agreement, the following words have the following meanings:

1.1 Novation and Loan Agreement

means this Agreement together with any attachment and/or addendum which may be attached hereto;

1.2 Effective Date means the date on which this Agreement comes into force, as provided by Article 13 herein;

1.3 Business Day means any day other than a Saturday, Sunday or a day which is a bank holiday in the place of the Parties' bank's residence.

1.4 Date of repayment has the meaning set forth in Article 3 hereof;

1.5 Signing Date means the day on which this Agreement is signed by the Lender and the Borrower.

1.6. **Акт повернення Позики** означає двосторонній документи, що визначає всі випадки, форми, види, дати та конкретні суми повернення Позики. (калькування)

1.6 **Loan repayment note** means the bilateral document that stipulates all events, forms, types, dates and exact Loan amounts repaid by the Borrower.

Стаття 4.
Процентна Ставка

Article 4.
Interest Rate

4.1 Позичальник сплачує Процентну ставку за користування позикою. (додавання)

4.1. The Borrower shall pay to the Lender Interest on the Loan.

4.2 Сторони домовилися про фіксовану процентну ставку 10 (десять) % річних. (калькування)

4.2. The Parties agree to a fixed interest rate of 10 (ten) % per annum.

4.3 Процентний період починається з 1 січня 2010 року, та проценти нараховуються до дати фактичного повернення позики згідно зі ст. 3 цього Договору новації та позики. (калькування)

4.3. The interest period is to start on January 1, 2010, and interest is to accrue until the date of actual repayment of the Loan according to Article 3 of this Novation and Loan Agreement.

4.4 Проценти нараховуються щомісячно. З метою нарахування процентів один календарний рік складає 365 днів та в одному місяці враховується фактична кількість днів. (калькування)

4.4. The Interest is to be calculated monthly. For purposes of interest calculation, one calendar year shall have 365 days and one month shall have the number of actual calendar days.

4.5 Проценти відповідно до даного договору новації та позики нараховуються та сплачуються

наступним чином:

4.5.1 На суму позики в розмірі _____ (_____) доларів США та _____ (_____) євро 00 центів нараховуються прості проценти та сплачуються щомісячно протягом 40 днів після останнього дня поточного місяця.

4.5.2 На суму позики в розмірі _____ (_____) доларів США 00 центів нараховуються складні проценти та сплачуються та визначаються Сторонами в Додатковій угоді, яка має регулювати:

- питання строків та порядку виплати процентів;
- питання строків та порядку виплати заборгованості по сплаті процентів;
- а також питання додаткового забезпечення заборгованості по сплаті процентів.

(додавання)

Така Додаткова угода має бути Such a Supplementary Agreement shall

4.5. Interest according to this Novation and Loan Agreement shall be calculated and paid as follows:

4.5.1. On the loan amount of USD _____ (_____ US dollars) and EUR _____ (_____ euro) a simple interest is to accrue, and to be paid monthly within forty days after the end of each month.

4.5.2. On the loan amount of USD _____ (_____ US dollars) 00 cents a compound interest is to accrue, and to be paid and defined by the Parties in the Supplementary Agreement which shall define:

- the terms and procedure of Interest payment;
- the terms and procedure of payment of indebtedness on Interest payment;
- as well as additional pledge of indebtedness on Interest payment.

невід’ємною частиною цього Договору be an integral part of this Novation and
 позики. У випадку неукладення цієї Loan Agreement. In case of non-
 угоди складний процент нараховується execution of Supplementary Agreement
 у відповідності до умов даного compound interest is to accrue in
 договору та сплачується не пізніше accordance with provisions of this
 Дати повернення. Agreement and to be paid by Repayment
 (калькування) date.

Проаналізувавши переклад юридичного тексту, можемо зробити такий висновок, що під час перекладу юридичної документації найчастіше використовується прийоми калькування та додавання.

2.3. Способи перекладу юридичних текстів та термінів у офіційно-діловому мовленні

“Основною рисою текстів юридичного дискурсу “є точний і чіткий виклад матеріалу при майже повній відсутності емоційних елементів; в них практично виключена можливість довільного тлумачення суті питання. Тому основними вимогами, яким повинен відповідати хороший переклад юридичного тексту” [44, с.20] є:

- точність (всі положення, які тлумачаться в оригіналі, повинні бути викладені в перекладі);
- стислість (всі положення оригіналу стисло і лаконічно представлені в перекладі);
- ясність (стислість і лаконічність мови перекладу не повинні позначатися на повноті передачі лексики оригіналу);
- літературність (текст перекладу повинен задовольняти загальноприйнятим нормам літературної мови, без вживання синтаксичних конструкцій мови оригіналу)” [44, с.20].

“Доречно нагадати, що право являє собою сукупність правил поведінки індивідів і груп в суспільстві, тому мова перекладу юридичного документа повинна в цілому бути точною, ясною і достовірною” [68, с. 92].

“Текст більшості документів повинен мати нейтральний офіційний стиль, що не викликає додаткових асоціацій і не відволікає від суті документа. Нейтральні виклади юридичних норм підвищують ефективність правового регулювання” [33, с. 247]. Якість юридичного перекладу певним чином впливає на ефективність правозастосування, ступінь регламентації конкретних відносин [51].

“В більшості випадків проблеми перекладу, пов'язані з трансформацією, виникають внаслідок лінгвокультурних відмінностей двох народів. У різних етнічних спільнотах спостерігаються абсолютно різні, іноді неспівпадаючі підходи до явищ і предметів” [73].

Наведемо деякі приклади:

“What will be held to be 'just and reasonable' must depend upon the particular facts of each case. – Що суд визнає справедливим і розумним, має залежати від конкретних фактів кожної справи.

The liability of the carrier is to three exceptions at common law. The first is the “Act of God”, by which is understood some unforeseen accident of natural cause which could not have been prevented by any reasonable foresight. – Відповідно до загального права, перевізник звільняється від відповідальності в трьох випадках. По-перше, в умовах форс-мажору (стихійного лиха), під яким розуміються непередбачені обставини природного характеру, що не могли бути попереджені за допомогою розумної передбачливості” [73].

“У даних прикладах адаптивного перекладу фрагментів юридичного тексту інформація передається засобами іншої мови. Цей процес як би поєднує в собі елементи перекладу і перетворення інформації з іноземної мови на мову перекладу” [73].

Текст більшості документів повинен мати рівний та спокійний стиль, що не викликає додаткових асоціацій і не відволікає від суті документа.

Нейтральний виклад юридичних норм підвищує ефективність правового регулювання. “При виконанні перекладу правових документів особлива увага повинна приділятися лексичній безеквівалентності, так як у всіх мовах існують слова і стійкі словосполучення іноземної мови, що не мають більш-менш повні відповідності у вигляді лексичних одиниць” [33, с. 247]. “Наведемо деякі подібні явища. *Primaries* - попередні вибори, що визначають кандидатів в президенти від двох політичних партій в США” [33, с. 247]:

“*Before voting every citizen must register in accordance with the laws of his state. This gives him the right of participating in primaries*” – “Перед голосуванням кожен громадянин повинен зареєструватися відповідно до законодавства свого штату. Це дає йому право прийняти участь в попередніх виборах” [33, с.247].

“Наведемо у якості прикладу словосполучення *voir dire*, яке позначає допит присяжних для виявлення їх можливої упередженості: *The prospective jurors are generally subject to further interrogation about their possible biases. This examination is known as voir dire.* – Передбачувані присяжні зазвичай піддаються подальшому допиту на предмет їх можливої упередженості. Ця процедура носить назву *voir dire*” [33, с.247].

“*Solicitor*” - повірений, солісітор (веде справи клієнтів, готує справи для адвокатів);

“*A solicitor, acting under a general retainer, has an implied authority to accept service of process for his client ...* - Солісітор, діючий на підставі загального договору з адвокатом, має повноваження брати на себе обслуговування клієнта в ході судового розгляду ...” [33, с.247]

“*Bill* - білль, законопроект” [68, с. 94].

“*... In certain circumstances a Bill may become law without the concurrence of all the component parts of Parliament*” – “За певних обставин Білль може стати законом без згоди всіх комісій парламенту” [68, с. 94].

“Із цих прикладів можна побачити, що способи перекладу юридичних документів можуть змінюватись і комбінуватись, залежно від наявності в

тексті мови перекладу юридичної термінології, будови речення, наявності сполучників і вставних слів лінгвокультурологічного характеру. Також варто пам'ятати, що існує багато документів, які призначені не для юристів, а для людей, котрі можуть не зрозуміти юридичну термінологію й лексику” [17, с.128].

“Вивчення лексичного складу законодавчих текстів обмежується проблемами термінології, так як юридична термінологія вважається основним, найбільш інформативним пластом лексики мови законодавства, сприяє точному і ясному формулювання правових приписів” [85].

“Основним завданням перекладу як загальноживаної, так і спеціальної (термінологічної) лексики є пошук в мові перекладу слова-еквівалента, або терміна-еквівалента. Термін-еквівалент мови перекладу і оригінальний термін повинні бути семантично тотожними лексичними одиницями. В цілому найбільш правильним (а також найбільш частотним - 25% від загальної кількості прикладів) є прямий еквівалентний переклад, наприклад: *auction* - аукціон, *audit* - аудит, *contract* - контракт, *credit* - кредит, *export* - експорт, *import* - імпорт, *inflation* - інфляція та ін.” [42].

“Також часто застосовується переклад за допомогою непрямого еквіваленту, форми, що не пов'язана з формою англійського терміну: *income* - дохід, *(public) offering* - публічна пропозиція, *property* - власність, *incometax* - прибутковий податок, *salestax* - податок з продажів, *property tax* - податок на майно, *tax base* - податкова база, *tax rate* – податкова ставка, *trade* – торгівля” [42].

Також дуже частотним (10% від загального числа прикладів) для юридичної термінології є описовий або описово-пояснювальний переклад. В даному способі перекладу термінологічних одиниць, що не мають еквівалента в мові перекладу, пропонується дефініції, визначення, іншими словами, термін можна перекласти за допомогою побудови описової конструкції, розкриття значення іноземного слова за допомогою розгорнутого словосполучення, наприклад:

arbitrage - покупка цінних паперів на одному сегменті ринку і одночасний їх продаж на іншому сегменті за більш високими цінами;

originator – кредитна організація, яка видала кредити (власник активів), які потім продаються в процесі сек'юритизації юридичній особі;

securitization – 1) одна з форм залучення фінансування шляхом випуску цінних паперів, забезпечених активами, генеруючими стабільні грошові потоки; 2) відступлення права вимоги (продаж) активів кредитної організації спеціальному юридичній особі для подальшого випуску цінних паперів;

“hot issue – цінний документ, розміщений публічно, що користується величезним попитом;

tombstone ad – 1) коротке оголошення в спеціалізованих виданнях про суму і учасників позики; 2) коротка реклама або оголошення про передбачуваний випуск іменних цінних паперів (описовий переклад);

red herring prospectus – попередній варіант проспекту випуску акцій або позики;

watered stock – акціонерний капітал як результат випуску акцій на суму, що не відповідає активів і потенціалу компанії” [42].

“Істотна специфіка перекладу термінів в сфері юриспруденції обумовлюється специфікою права і специфікою професійної мови (велика кількість латинізованих запозичень, сходження до римського права, різниця національного права, наявність дефініцій, оцінковості і т.д.). Це замовлюється виникенням неоднозначних термінів, багатозначних слів, термінів з інших галузей знання, синонімів, просторіччя, жаргонізмів, архаїзмів і т.д.” [59].

При перекладі привертають увагу можливості пошуку еквівалентності і перекладу безеквівалентних слів (описовий переклад, транслітерація, транскрипція, калькування).

Наведемо приклади *описового* перекладу:

felon – фелон – особа, яка вчинила фелонію. Фелонія – категорія тяжких злочинів, за ступенем опису знаходиться між державною зрадою і проступком;

embracer – особа, винна в спробі здійснити злочинний вплив на суддю або присяжних з метою спонукати їх до винесення рішення чи вердикту на користь сторони по справі.

“Описовий переклад характерний також і для структурно складних термінів, наприклад, для ланцюжків іменників (noun clusters)” [82, с. 211].

“*penetration test* – випробування на можливість проникнення в систему; тест на захист від несанкціонованого доступу” [82, с. 212].;

tamper sensor – датчик сигналізації при спробі несанкціонованого розкриття;

Характерним є наявність описового перекладу плюс транслітерації: *defamation* – дифамація; розголошення правдивих відомостей ганьблять іншу особу.

Багатозначність, наприклад:

delinquency – це і деліквентність, і акт деліквентної поведінки, і невиконання обов'язків, порушення (договору, закону), правопорушення, заборгованість, прострочення;

Реалії юриспруденції англосовітських країн теж можуть представити в вигляді транслітерації:

Goodwill – “гудвіл”, вартість фірми – репутація і ділові зв'язки фірми, нематеріальні елементи фірми, які включають найменування фірми, товарні знаки, клієнтуру.

Absenteeism – тривала відсутність власника нерухомості, невихід на роботу; абсентеїзм – ухилення від участі у виборах або від відвідування зборів.

Acclamation – акламація – спонтанне схвалення одностайним загальним голосуванням без підрахунку голосів.

Для створення англійських термінів може використовуватися термінологізація лексики, що враховується перекладачем: *declination* – (шотландське) відведення судді з посиланням на його зацікавленість у справі, *dedication* – відмова від патентних прав на користь суспільства.

Перекладачеві необхідно враховувати, що при створенні термінів можливі метонімії: *ermine* – горностаї; символ непідкупності судді.

Еквівалентність при перекладі у більшості визначається мікротекстом: “повертати” у значенні “віддавати” – *to give back, to return*; “віддавати борг” – *to redeem, to refund, to reimburse*; “віддавати гроші” – *to pay back, to repay*; “повертати свободу” – *to regain freedom*; “повертати справу до попереднього юридичного статусу” – *to revert a case* [82, с. 211].

Вищенаведений приклад дозволяє проілюструвати проблему полісемії і поліеквівалентності слова в професійній мові.

“На таких прикладах можна проілюструвати проблему полісемії і поліеквівалентності слова у професійній мові. Вибір варіанта перекладу зумовлюється контекстом. На прикладі лексичних одиниць “співучасть” та “санкція” знаходимо такі варіанти перекладу: “процесуальна співучасть” – *joinder of the parties*; “співучасть у злочині” – *accompliceship*; “санкція” у значенні “дозвіл” – *approval, assent, authorization, sanction*; “санкція” у значенні “штраф” – *penalty, penal measure, sanction*” [82, с. 212].

Вибір еквівалента – завдання перекладача, наприклад:

пом'якшити покарання – *To commute – to mitigate – to reduce a penalty, punishment*).

Синоніми часто відрізняються семантичними, стилістичними конотаціями, іноді можливі дуплети: позивач, учаник судового процесу – *claimant, complainant, litigant, litigator, litigious person, leguleian, pettifogger*;

Третя особа – *co-claimant – co-litigant – co-plaintiff*.

Брати під варту – англійською можна перекласти: *to detain in custody, place in (under) detention, to commit to prison, to imprison*, (знову брати під варту) *to remand in custody*.

“Суб’єктивне право” англійською має еквівалент *subjective right*, “суб’єктивна сторона злочину” – *mental element of a crime*.

“Рішення суду” можна перекласти: *decision award, court decision, judgement, ruling, arbitral award*, в значенні “вирок” – *sentence, verdict*.

При перекладі термінів, важливим є сполучуваність слів: “виносити рішення” – *to award – to deliver – to give – to hold – to pass – to pronounce – to render a judgment*.

Усфері юриспруденції поширення набули книжкові дієслова: “здійснювати розтрату майна” – *to defalcate – to peculate – to embezzle*.

Як зазначали раніше, способом перекладу юридичної термінології є калькування (18%), що представляє собою послівне відтворення складу іноземного терміна засобами мови перекладу, наприклад: *discontinuity* – припинення діяльності, *provision* – резерв, *temporary difference* – тимчасові різниці, *unremitted earnings* – неоподатковані доходи, *identifiable assets* – ідентифікуючі (відчутні) активи, *Grand Jury* – Велике журі, *Magistrate's Court* – Магістратський суд, *Queen's Counsel* – Радник Корони.

Менш частотним є гібридний спосіб: транскрипція/транслітерація плюс калькування (3,5%). Наведемо приклади: *Illegal exploitation of know how* – незаконне використання ноу хау; *International Maritime Dangerous Goods Code* – Міжнародний морський перелік небезпечних вантажів.

Серед досить частотних способів перекладу термінології наявні лексико–семантичні заміни, які мають на увазі використання в тексті перекладу лексичних одиниць, значення яких не збігається зі значеннями одиниць мови оригіналу, але може бути виведено з них за допомогою логічних міркувань. Серед таких замін виділяються конкретизація і модуляція значення вихідної одиниці.

Конкретизація (5%) при перекладі термінології – заміна гіперонімів гіпонімії, наприклад: *offence* – правопорушення; *criminal offence* – кримінальний злочин; *disorderly offence* – порушення громадського порядку; *abortive offence* – замах на злочин.

Модуляція, або смисловий розвиток, має на увазі переклад терміна, при якому зберігається сенс вихідного терміна; в даному процесі не відбувається інформаційних втрат. Прийом смислового розвитку полягає в заміні словникової відповідності (терміна–еквівалента, або терміна–аналога) логічно пов'язаним з ним словосполученням. Наведемо приклади: *calling the shot* – оцінка пострілу; *pickup zone* – зона евакуації; *target reference point* – орієнтир; *damage to property* – “нанесення шкоди власності”.

“Прикладами транскрипції або транслітерації є також численні латинські вирази: ад хок (*ad hoc*), де факто (*de facto*), де юре (*de jure*)” [80, с. 41].

“Даний метод, будучи необхідним в окремих випадках, проте не рекомендований для широкого застосування, оскільки часто відбувається зайве запозичення, в той час як в мові вже існує варіант перекладу терміну” [80, с. 41-42].

“Трансформація є вельми поширеною стратегією при пошуку еквівалента специфічного поняття. В його основі лежить передача першого сенсу за допомогою лексичних і / або синтаксичних змін первинної структури терміна. Термін *bench warrant* прийнято перекладати як наказ про арешт, незважаючи на те, що в оригінальному терміні немає слова, що означає арешт, і саме в цьому і полягає трансформація” [80, с. 42].

“Термін *bench warrant* прийнято перекладати як “наказ про арешт”, незважаючи на те, що до складу оригінального терміна не входить лексема, що означає “арешт”, і саме в цьому і полягає трансформація. *Wrong-doer* відповідає українському слову “правопорушник”, незважаючи на те, що в мовіджерелі у вихідному терміні немає слова зі значенням “право”. Навпаки, в англійському терміні присутній елемент “wrong-“, а у мові перекладу він переданий антонімічно – правопорушник (порушник порядку). Ще одним прикладом трансформаційного перекладу є слова *wanted* – “у розшуку”, *the Attorney-General* – “генеральний прокурор”; *the Solicitor-General* – “заступник генерального прокурора; *the Bar* – “колегія адвокатів” [80, с. 42].

(Описовий переклад) інтерпретація також широко використовується при перекладі безеквівалентної лексики, до якої відносяться багато термінів англійського права. Так, наприклад, для перекладу лексичної одиниці *barrister* (яку, втім, інколи транслітерують – “баристер”) в українській мові існує аналог, а саме “адвокат вищого рангу, який має право виступати в суді”. Аналогічним чином, *wayward youth* – “неповнолітня особа, яка виявляє непослух” (вид делінквентності неповнолітніх); *appellor* – “особа, яка звинувачує кого–небудь; злочинець, що викриває своїх спільників” [80, с. 42].

Як ми вже зазначали, під калькуванням розуміється дослівний переклад складових частин складного терміна або терміна–словосполучення. В цьому випадку перекладаються один за одним усі частини, наприклад, *wagering information* – “таємна інформація”, *material evidence* – “речові докази”; *summon a witness* – “викликати свідка”; *search warrant* – “ордер на обшук”; *corpus delicti* – “склад злочину”, *bands of constables* – “загін поліцейських”, *police force merger* – “об’єднання поліцейських сил”, *case law* – “прецедентна справа”. [80, с. 44-45].

Зазначимо декілька важливих правил перекладу юридичної документації:

“Правило 1. Переклад має бути дзеркальним відображенням оригіналу. Жодне слово чи надпис на документі не мають залишитися неперекладеними. Так, слід обов’язково перекладати надписи на печатках, штампах, штемпелях, бланках тощо. Зазвичай переклад печатки чи штампа оформлюють таким чином: [Печатка: надпис на печатці]. Загалом будь–які примітки чи інший текст, який не міститься в оригіналі або оформлений в оригіналі особливим чином (надпис на печатці чи штампі, підпис від руки на друкованому тексті тощо) слід брати в дужки” [89, с. 211] “Переклад відповідних частин документа слід розташовувати на тому ж місці, де вони розміщені в оригіналі (в центрі, посеред тексту, за текстом тощо)” [53].

“Більше того, часто перекладачі проявляють навіть підвищену турботу про читача і перекладають навіть відомі їм зображення, які можуть бути незрозумілими читачеві (наприклад, [Герб Сполучених Штатів Америки])” [53; 81].

“Правило 2. *Перекладач має забезпечити орієнтацію читача в документі.* Відомо, що український переклад в силу відмінностей між мовами зазвичай є більшим за обсягом за англійський оригінал. Така різниця в обсягах призводить до того, що розташування відповідних частин текстів на сторінці є неоднаковим, а звідси і можлива плутанина” [89, с. 211]. “Ось чому ознакою турботи про читача буде вказівка на те, якій сторінці оригіналу відповідає сторінка перекладу, що зазвичай робиться згори кожної сторінки (наприклад, [Переклад першої сторінки доручення]) та позначення кінця перекладу відповідної сторінки” [53; 81].

Мова права, як спеціальна “субмова”, має свій власний зміст та низку специфічних якостей, які різняться залежно від мовної системи. Адже незалежно від мови переважна більшість її особливостей пояснюється впливом історичних, культурних, соціальних та політичних чинників на носіїв конкретної мови. “Проте, незважаючи на такі особливості, перед перекладачем постає завдання виконати переклад і донести до рецептора перекладу інформацію, викладену в оригіналі, так як йому не можна сказати: “Це не перекладається”. Сучасні процеси глобалізації певною мірою “стирають” зазначені культурні, соціальні, історичні особливості, що полегшує роботу перекладача, але це не означає, що йому (перекладачеві) не треба знати всі ці особливості” [32].

“Після перекладу юридичних документів необхідно здійснити перевірку перекладеного тексту: 1. Перевірити відповідність кількості абзаців, пунктів, речень, параметрів форматування, об'єму. 2. Перевірити основні моменти тексту (цифри, прізвища, імена власні), загальний стиль тексту, складні місця, що викликали певні труднощі в процесі перекладу. 3. Ретельно перечитати текст ще раз, речення за реченням” [44, с.40].

“Крім того, необхідно звернути особливу увагу на переклад юридичних термінів, адже існує низка вимог щодо юридичної терміносистеми, які перекладачеві слід брати до уваги в процесі юридичного перекладу” [34, с. 117].

“Так, юридичний термін має: 1) відповідати правилам і нормам мови, на яку робиться переклад; 2) бути систематичним; 3) співставлятися з чітким окремим визначенням, котре орієнтує на відповідне поняття; 4) бути відносно незалежним від контексту, не втрачати в ньому свого значення; 5) бути точним, хоча в субмовах мають місце численні “хибно орієнтовні” одиниці; 6) бути стислим, хоча ця вимога нерідко суперечить вимозі точності, тобто повноти терміна; 7) прагнути до однозначності. Тут варто зробити одне суттєве уточнення: такої однозначності варто домагатися в межах однієї терміносфери, адже на рівні декількох субмов полісемія термінів – явище досить розповсюжене. 8) Для термінології не характерна синонімічність, котра заважає взаєморозумінню (*to imitate* – копіювати, підроблювати; *syn: to reproduce, to forge, to copy*). 9) Терміни експресивно нейтральні, хоча тут правильніше казати не про експресивність терміна чи виразу, а скоріше про інтенсивність деяких семантичних складових. Причинами такої інтенсивності можуть слугувати прагнення підкреслити елітарність уявлення того, хто говорить, або намагання приховати свої наміри. 10) Термін має бути милозвучним (тобто вимога евфонії), тому не варто заохочувати створення термінів, які походять з діалектів, жаргонів чи варваризмів” [34, с.117].

“Разом з тим терміни не є ізольованими, незалежними, “вибраними” одиницями загальноживаної мови, котрі володіють лише їм характерними властивостями, а складають повноцінну частину загального складу мови, де якості слів проявляються більш визначено, регламентовано, відповідаючи вимогам професійного спілкування та взаєморозуміння” [34, с.117].

“Таким чином, можна говорити про переважаючий характер властивості терміну порівняно із загальноживаним словом, а не про повну

відсутність тієї або іншої особливості в межах відмінних галузей мови; можна стверджувати про бажані властивості термінологічної одиниці, але не можна вважати її не– повноцінною чи непотрібною, ґрунтуючись лише на тому, що вона не має цієї властивості, хоча даний термін давно застосовується користувачами. З поглибленням міжнародних зв'язків вивчення іноземної мови набуває фахового термінологічного спрямування, однією з ознак якого є термінологічна двомовність” [34, с.117].

“Передача англійських термінів на українську мову вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад, розуміння змісту термінів англійською мовою і знання термінології рідною мовою. При передачі юридичної літератури з англійської мови на українську важливе значення має взаємодія терміну з контекстом, завдяки чому виявляється значення слова варваризмів” [34, с.117].

“Якщо слово вживається як термін у системі іншої спеціальної галузі знань, то в ній воно теж однозначне, семантично чітко відмежоване від тих його значень, що виявляються в позатермінологічному функціонуванні, а також і в термінологічному, але в іншій галузі знань” [57].

“Таким чином, термін являє собою слово, що характеризується не лише стильовою співвіднесеністю, а й певною замкненістю в системі лексики на означення понять якоїсь окресленої галузі знань” [49; 57]. “Нерозривний зв'язок юридичних понять і відповідних їм термінів виявляється в тому, що упорядкування правової термінології неможливо без досить глибокої наукової розробки юридичних понять, їхнього логічного аналізу і точного визначення. Якщо юридичні поняття визначені недостатньо ясно, про точну термінологію не може бути і мови. Як відзначав академік В.В. Виноградов, усякі “спроби упорядкування термінів без попереднього аналізу понять, що ними виражаються, залишаються безрезультатними” [49; 57].

“Отже, юридичний термін буває і багатозначним, хоча одним із вимог до терміна є саме його однозначність, адже законодавець повинен дати юридичному термінові одне–єдине визначення, включаючи в нього всі

істотні, з його погляду, ознаки, тобто такі, котрі носять регулюючий характер, мають правове значення. Наявність у терміна декількох різних законодавчих дефініцій веде до нечіткості, розпливчастості правового регулювання, породжує непорозуміння і помилки, як правило, з боку тих, на кого поширюється дія законодавчого акту” [49; 71].

“Однак визначення правового поняття в законі дуже важливе і з нормативного боку. Орган або особа, що застосовують або виконують правове розпорядження, не можуть трактувати дане законодавцем поняття інакше, як це сформульовано в нормативному акті. Нормативні дефініції – норми особливого роду, які включаються органічно в механізм правового регулювання, визначають його загальні основи, організаційні передумови” [49; 71].

“Проведений аналіз дає можливість зробити висновок, що досить часто переклад юридичних термінів не зовсім відповідає деяким із вищезазначених вимог. Це є наслідком не тільки того, що існує різниця у мовах, кожна з яких має власні специфічні якості, а й того, що Україна втратила культуру перекладу. А подібні неточності у перекладах, приклади яких можна доповнювати й доповнювати, можуть, зрештою, призвести до непередбачуваних наслідків не тільки для перекладача й осіб, які скористалися його працею, а й для держави в цілому” [34, с.118].

У нас обмаль спеціальної літератури, професійно–орієнтованих словників, мало праць зарубіжних правників, перекладених українською мовою, а все це могло б сприяти формуванню відповідної бази для якісної роботи вітчизняних перекладачів в галузі права. Перекладачі часто змушені звертатися до російськомовних джерел, що ускладнює їх роботу.

Ці проблеми потрібно вирішувати комплексно сумісно з удосконаленням освітнього процесу, методичного забезпечення як викладачів, так і студентів необхідною навчальною літературою, посібниками, словниками у мовних вищих навчальних закладах. Треба робити цей процес більш наочним та привабливим для студентів, де б поряд з

українським текстом давався паралельний переклад на іноземну мову офіційного характеру; заохочувати наукові дослідження студентів під патронатом досвідчених науковців–викладачів з проблем юридичного перекладу, формувати термінологічні бази, на основі яких випускати словники та довідники. Підвалини для цього в державі закладені, необхідно лише докласти погоджених зусиль.

Висновки до Розділу 2

Отже, підсумовуючи вищезазначене, можемо сказати, що переклад юридичного тексту вимагає від перекладача: 1) вільного володіння мовою перекладу та мовою оригінала; 2) володіння знаннями у галузі права країни, на мову з якої перекладається документ; 3) володіння спеціальною юридичною термінологією; 4) розуміння національно-культурних відмінностей та особливостей країни, для представників якої здійснюється переклад. Неточний, неадекватний переклад з однієї мови на іншу створює певні перешкоди у використанні іншомовного юридичного документа. Тому, переклад юридичного тексту викликає багато граматичних та лексичних труднощів, пов'язаних із своєрідністю юридичної мови, лінгвокультурними розбіжностями мови оригіналу й мови перекладу, різницею в законодавчих системах та лінгвістичних традиціях країн, особливостями оформлення документів різного типу. Процес перекладу юридичних текстів є певним випробовуванням для перекладача і не обмежується знанням іноземних мов, а передбачає високий рівень його перекладацької та референційної компетенції, що становить основу діяльності перекладача. Дуже важливо при перекладі юридичних текстів в офіційно-діловому мовленні з української мови на англійську, з англійської на українську використовувати лексичні трансформації такі як: смисловий розвиток, конкретизація, генералізація, прийом лексичного додавання, прийом лексичного вилучення та антонімічний переклад.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищесказане стосовно перекладу юридичних документів, зазначимо ряд наступних положень.

1. Юридичний переклад має кілька особливостей, на яких слід наголосити. По-перше, юридичні документи зазвичай мають чітко визначену форму, яка має бути збережена під час перекладу. Саме сталість форми та стандартність багатьох частин документів дозволяє фахівцю оперативно знаходити необхідну інформацію. По-друге, велика кількість сталих виразів (формулювань) в юридичних документах подекуди перетворює їх переклад на пошук їх відповідників іншою мовою (мовою перекладу).

2. Переклад англійських термінів на українську мову вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад, розуміння змісту термінів англійською мовою і знання термінології рідною мовою. При передачі науково–технічної та юридичної літератури з англійської мови на українську важливе значення має взаємодія терміну з контекстом, завдяки чому виявляється значення слова.

3. В юридичній термінології зустрічаються переважно складні терміни та терміни–словосполучення.

Переклад складних термінів складається з двох основних процедур – аналітичної та синтетичної. Велику роль при перекладі словосполучень відіграє саме аналітичний етап – переклад окремих його компонентів. А для цього необхідно правильно визначити компоненти складного терміна, оскільки ними можуть бути не тільки слова, але й словосполучення, що входять до складу складного терміну. Важливо також встановити, в яких семантичних відносинах перебувають компоненти між собою та з головним компонентом терміна–словосполучення.

4. Головним прийомом перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквіваленту. Еквівалент – постійна лексична відповідність, яка точно співпадає із значенням слова. Терміни, які мають еквіваленти у рідній

мові, відіграють важливу роль при перекладі. Вони служать опорними пунктами в тексті, від них залежить розкриття значення інших слів, вони дають можливість з'ясувати характер тексту. Тому слід вміти знаходити відповідний еквівалент у рідній мові і розширювати знання термінів – еквівалентів.

5. При відсутності лексичних еквівалентів завданням перекладача є знаходження конструкцій в мові перекладу, що мають функції аналогічні функціям конструкцій вихідної мови.

6. Основні прийоми перекладу термінів-словосполучень: описовий спосіб, прийом транскрибування, прийом калькування та переклад за допомогою використання різних прийменників”.

7. Найбільш складними для перекладу є терміни, які мають різні значення не тільки у різних галузях науки і техніки, а й навіть в одній галузі .

Таке слово, яке має кілька словникових відповідностей, варіантів, аналогічних йому за значенням, перекладається шляхом відбору варіанта-аналога, який найточніше передавав би значення терміну у залежності від слів, які знаходяться у тісному зв'язку з даним словом.

У ході дослідження було виявлено, що загалом юридичні терміни мають такі самі шляхи їх передачі з англійської мови на українську, як і всі інші терміни. Головною проблемою перекладу юридичних термінів та термінів–словосполучень є їхня багатозначність не тільки серед різних галузей науки але й всередині самої юридичної галузі тексту.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева И.С. Текст и перевод: вопросы теории. Москва: Международные отношения, 2009. – 181 с.
2. Андрейко Л. В. До питання перекладу юридичних текстів. URL : https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/58819/7/Andreiko_Do_pytannia%20.pdf (дата звернення: 10.10.2020).
3. Артикуца Н. В. Мова права і юридична термінологія. Київ : Стилос, 2004. – 266 с.
4. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Ахманова.– 2–е изд. – М., 1969. – 608 с.
5. Барандеев А.В. Основы научной терминологии: Учебное пособие. Москва: Мир книги, 1993. – С. 67–89.
6. Баранник Д. Х. Мова нормативно–правових актів і система функціональних стилів літературної мови. – Право і лінгвістика : у 2 ч. Ч. 2. – Сімф. : [б. в.], 2003. – 115 с.
7. Бесараб Т. П. Особливості юридичної терміносистеми в англійській мові. *Використання інформаційних технологій в процесі навчання*. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно–технічної еліти. С. 155–162.
8. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад. Вінниця : Нова книга, 2010. – 232 с.
9. Васюк Л. М. Особливості перекладу юридичних англійських текстів. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Trpkov_2015_51_25.pdf С. 92-94 (дата звернення: 2.11.2002).

10. Великий енциклопедичний юридичний словник / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького / Ю.С. Шемшученко (ред.). Київ. : Юридична думка, 2007. – 992с.
11. Гаспаров Л. М. Художественный мир писателя : тезаурус формальный и тезаурус функциональный. *Проблемы структурной лингвистики*. – М. : Наука, 1988. – С. 125–137.
12. Глинка Н. В., Лазаускас Е. И. Особенности функционирования и приёмы перевода английской юридической терминологии в текстах публицистического стиля. URL: <http://book.net/index.php?p=achapter&bid=19927&chapter=1> (дата звернення: 02.10.2020).
13. Грабар Т.В. Особливості перекладу англomовних складних юридичних термінів. *Наукові записки ХЕПУ*, № 1(14), березень 2013 р. ст. 82 – 89. URL: https://library.hepu.edu.ua/fileadmin/publishing/Scientific_Notes_HEPU/2013/Scientific%20Notes%202013%20v%201%20%2882-89%29.pdf (дата звернення: 18.11.2020).
14. Григоренко Н. М. Особливості перекладу юридичних багатокomпонентних термінів. *Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах*. 2011. - Вип. 23. - С. 104-110. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/gotvnz_2011_23_14 (дата звернення: 20.11.2020).
15. Давидова Н. О. Особливості юридичного перекладу на прикладі ЦК Луїзіани. URL : http://elibrary.kubg.edu.ua/9733/1/Nataliya_Davydova_tozy%208%20stranic_IS.dosx (дата звернення: 28.11.2020).
16. Долинський Є. В. Особливості перекладу англійської юридичної термінології. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства* : зб. наук. пр. – Хмельницький : ХНУ, 2019. – Вип. 17. – С. 57–61. . URL : http://elar.khnu.km.ua/jspui/bitstream/123456789/9007/1/apftp_2019_17_13.pdf (дата звернення: 3.12.2020).

17. Желясков В. Я Труднощі й особливості перекладу текстів, що належать до галузі права. – ISSN 2409–1154. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2015 № 18 том 2. С. 126–128. URL : http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v18/part_2/37.pdf (дата звернення: 7.12.2020).

18. Золян С. Т. Текстцентричная семантика и теория перевода [Текст] : ст. 1. *Иностранные языки в высшей школе : науч. журн.* – 2013. – № 2. – С. 11–18. – Библиогр. : с. 18.

19. Касяненко Д. С. Лексико–семантичні процеси в термінології правового євролекту та їхнє відтворення у перекладі. *Мовні і концептуальні картини світу*. – 2013. – Вип. 2. – С. 159 – 165.

20. Касяненко Д.С. Особливості перекладу та лексичної гармонізації законодавчих актів ЄС в контексті євроінтеграції України : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук: 10.02.16.– КНУ ім. Т. Шевченка. – К., 2011.

21. Коваленко А.Я. Научно-технический перевод 2-е вид., виправл. Тернопіль: Видавництво Карп'юка, 2004 –284с.

22. Колкер Я.М. Роль вертикальной и горизонтальной составляющей в межкультурной коммуникации при переводе поэзии [Текст]. *Перевод как гравитационное поле взаимопроникновения культур*. Ереван : Лингва, 2008. – С.49–51.

23. Комісаров В. Н. Общая теория перевода. Москва 1999 р.

24. Конспект лекцій з дисципліни «Термінознавство першої іноземної мови (англійська)» для здобувачів вищої освіти зі спеціальності «Філологія»/Укладач З.Ю. Воронова. Кам'янське: вид-во ДДТУ, 2017. – 60 с. URL: <http://www.dstu.dp.ua/Portal/Data/7/12/7-12-kl77.pdf> (дата звернення: 4.10.2020)

25. Красножан Ж. Функції детермінологізованих лексем у художньому тексті. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. – Херсон, 2009. – Вип. IX. – С. 175 – 177.

26. Кузнєцова І. В. Особливості перекладу англійських архітектурно-будівельних термінів. URL : http://eir.zp.edu.ua/bitstream/123456789/2825/1/Kuznetsova_The_translation_%20peculiarities.pdf (дата звернення: 21.11.2020)
27. Кучеренко М. Особливості передавання англійських ділових документів засобами української мови. URL : http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/154942/Кучеренко_М._Кваліфікаційна_робота_магістра.PDF?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 17.11.2020)
28. Ларкін Є., Денисенко Н. Особливості англо-українського перекладу юридичних текстів. URL: <https://lmsapi.plagiat.pl/preview/large-result/zbirnyk-naukovyh-statej-Mova.-Svidomist.-Kontsept-vyp.-10..pdf?key=01586b9a-5158-4a42-a26f-080f60aedd20> (дата звернення: 16.11.2020)
29. Лінгвокультурні особливості перекладу англійських юридичних термінів українською мовою. URL: <https://www.bestreferat.ru/referat-211702.html> (дата звернення: 7.11.2020)
30. Лахмостова А. І. Структурні особливості англійських та німецьких складних термінів та їх переклад (на матеріалі текстів юридичної тематики). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/168412244.pdf> (дата звернення: 27.11.2020)
31. Матус Вікторія Особливості перекладу юридичних текстів із турецької мови. *Лінгвістика. Сучасні проблеми перекладознавства та прикладної лінгвістики* (Херсон) Випуск XV Розділ VI. С. 316–319.
32. Мелешко І. В. Особливості перекладу атрибутивних та абсолютних конструкцій. *Науково-практична конференція «Новітні освітні технології»*. URL: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1073> (дата звернення: 26.11.2020).

33. Мерквалідзе С. Т. Лінгвокультурні фактори перекладу юридичного тексту. *Наука – перші кроки : XIV регіональна студентська наук.-техн. конф. 2020.* С. 246–248 . URL: http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/27811/%D0%9D.%D0%BF.%D0%BA.2020%D1%82.3_p246-248.pdf?sequence=1 (дата звернення: 2.12.2020)
34. Мичковська В. Р., Новікова Т. Л. Особливості перекладу юридичної документації: вимоги і правила. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/apftp_2014_7_26.pdf (дата звернення: 15.11.2020)
35. Мова права і мова закону. Юридичний текст. URL: http://jurfak.univer.kharkov.ua/studentu/newlections/Tema_3_Pravnicha_lingvistika.pdf (дата звернення: 17.11.2020)
36. Мовні особливості юридичних текстів. URL: <https://ukrbukva.net/page,5,99838-Yazykovye-osobennosti-yuridicheskikh-tekstov.html> (дата звернення: 14.11.2020)
37. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови. – Харків 1993 р.;
38. Мущина М. М. Про правову лінгвістику. URL : <http://www.lexis-asu.narod.ru/other>. (дата звернення: 20.12.2020)
39. Непійвода Н.Ф. Детермінологізація як результат взаємодії общелітературної і термінологічної лексики : Автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.02. – К., 1983. – 22 с.
40. Нікіфорова С. М. Особливості юридичної термінології в англійській мові. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «ПРАВО»*. Випуск 19, 2012 р. С. 173–179. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znpkhnpu_pravo_2012_19_31.pdf. (дата звернення: 20.10.2020)

41. Орлов М. Юридичний переклад. URL: <https://studfile.net/preview/9100821> (дата звернення: 1.12.2020)
42. Особенности перевода английских экономико-правовых терминов. <http://wikienglish.ru/?p=690> (дата звернення: 9.12.2020)
43. Особливості використання офіційно-ділового стилю при оформленні різного виду ділових документів. URL: <https://postulat.info/postulates/dokumentoznavstvo-ta-dilovodstvo/osoblyvosti-vykorystannya-ofitsijno-dilovogo-stylyu-pry-oformlenni-riznogo-vydu-dilovyh-dokumentiv/> (дата звернення: 8.12.2020)
44. Особливості передавання англomовних ділових документів засобами української мови. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/288816055.pdf> (дата звернення: 3.12.2020)
45. Особливості перекладу економічних та юридичних документів на матеріалах угод, контрактів, договорів та ділових листів. URL: 45/3c0a65635a3bc69a4d43b88421306c26_0.html (дата звернення: 8.11.2020)
46. Особливості перекладу юридичних текстів. URL: <http://bukvar.su/inostrannyj-jazyk/page,2,177599-Osobennosti-perevoda-yuridicheskikh-tekstov.html> (дата звернення: 6.10.2020)
47. Особливості перекладу юридичних текстів. URL: <http://ukrefs.com.ua/177599-Osobennosti-perevoda-yuridicheskikh-tekstov.html> (дата звернення: 17.11.2020)
48. Особливості перекладу юридичних текстів. URL: https://ua-referat.com/%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%83_%D1%8E%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D1%82%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B2 (дата звернення: 9.12.2020)
49. Особливості перекладу юридичної термінології. URL: https://knowledge.allbest.ru/languages/2c0a65625b3ac68a4d43b88421316d27_0.html (дата звернення: 4.10.2020)

50. Офіційно-діловий стиль: основні ознаки. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/dilovodstvo/24266/> (дата звернення: 23.11.2020)
51. Переклад в юриспруденції. Ділова переписка. URL: <https://vseosvita.ua/library/pereklad-v-urisprudencii-dilova-perepiska-357152.html> (дата звернення: 5.11.2020)
52. Петрова А. Особливості перекладу юридичних текстів. *Студентський науковий вісник*. Випуск 7. Іноземна лінгвістика 2009. ст. 195-196.
53. Правила оформлення перекладу юридичних документів . URL: https://studopedia.su/5_36354_pravila-oformlennya-prekladu-yuridichnih-dokumentiv.html (дата звернення: 4.12.2020)
54. Пронина Р.Ф. Перевод английской научно-технической литературы. – М.: Высшая школа, 1986.
55. Сарібекян Ю. А. Значення та використання лінгвістичних знань в юридичній практиці. URL: https://nni1.naiu.kiev.ua/files/kafedry/ud/2019/konf/2017_zbirnyk_ukr_mova2.pdf (дата звернення: 29.11.2020)
56. Система і структура термінології цивільного права в сучасній українській мові. URL: <http://referat-ok.com.ua/pravo/sistema-i-struktura-terminologiji-civilnogo-prava-v-suchasnij-ukrajinskij-movi-1> (дата звернення: 21.11.2020)
57. Слободцова І.В., Куракін А.В. Поняття та функції термінологічної лексики. URL: http://www.rusnauka.com/7_NITSB_2012/Philologia/3_102521.doc.htm (дата звернення: 11.10.2020)
58. Служинська Л. Б. Шляхи передачі економічних термінів німецької мови на українську. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM-2&I21DBN-UJRN&P21DBN-UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD-1&Image_file_name-PDF/Nvchnugf_2014_692-693_74.pdf ст. 247-250 . (дата звернення: 10.11. 2020)

59. Способи перекладу юридичної термінології на заняттях англійської мови. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2015/%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%83-%D1%8E%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%BE/> (дата звернення: 5.11.2020).
60. Стили літературної української мови як різновиди мови. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/dilovodstvo/24233/>) (дата звернення: 4.12.2020)
61. Суперанская А. В. Общая терминология: Вопросы теории. – М. : Наука, 1989. – 246 с.
62. Термін у системі професійного мовлення. URL: https://pidru4niki.com/1727101247606/dokumentoznavstvo/termin_sistemi_profesijnogo_movlennya (дата звернення: 29.11.2020)
63. Тиха Л. Термінологічна лексика як компонент метафоричних конструкцій (на матеріалі поезій Івана Драча). – *Вісник Львівського університету*. – Львів, 2004. – Вип. 34. – Ч. I. – С. 493 – 498.
64. Фёдоров А. В. Основы общей теории перевода. – Изд. 4–е, перераб. и доп, 1983. – С. 123.
65. Фурт Д. В., Дмитрук Л. А. Термінологія: навчальний посібник [Текст] / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Кривий Ріг: [ДонНУЕТ], 2020. 172 с. URL: http://elibrary.donnuet.edu.ua/1984/1/2020_NP_Furt_Terminolohiia.pdf (дата звернення: 28.11.2020)
66. Циткіна Ф.О. Термінологія й переклад. – Львів: ВЛІ. – 1988.
67. Чепурна О. В. Особливості методичної роботи над англomовними юридичними текстами у процесі перекладу. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «філологічні науки»*. 2013. № 2 (6) ст. 321–325. URL: <https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2013/2/46.pdf> ст. 322 (дата звернення: 25.11.2020)

68. Черненко А. В. Юридичний переклад та лінгвокультурні фактори перекладу юридичного тексту. *Наукові записки [Харківського економіко–правового університету]*. 2016. № 1(18). – С. 89–94. URL: <http://dspace.hcpu.edu.ua:8080/xmlui/handle/1/628> (дата звернення: 6.12.2020)

69. Чернікова Л.Ф. Переклад як вид мовленнєвої діяльності. Особливості юридичного перекладу. *Вопросы духовной культуры – Филологические науки*. С. 180–184 . URL: [http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92903/41–Chernikova.pdf?sequence=1](http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/92903/41-Chernikova.pdf?sequence=1) (дата звернення: 30.11.2020)

70. Чухно Т.В. Лінгвостилістичні особливості термінологічних сполучень в англійській мові (На прикладі митного дискурсу). *Актуальні проблеми слов'янської філології*. – 2010. – Випуск XXIII. – Частина 1. С. 471–478) . URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/17246/56-Chuhno.pdf?sequence=E2%80%921> (дата звернення: 15.12.2020)

71. Черпак О. Особливості перекладу юридичної термінології. URL : https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/23016/1/%d0%9e%d1%81%d0%be%d0%b1%d0%bb%d0%b8%d0%b2%d0%be%d1%81%d1%82%d1%96_%d0%bf%d0%b5%d1%80%d0%b5%d0%ba%d0%bb%d0%b0%d0%b4%d1%83_%d1%8e%d1%80%d0%b8%d0%b4%d0%b8%d1%87%d0%bd%d0%be%d1%97_%d1%82%d0%b5%d1%80%d0%bc%d1%96%d0%bd%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b3%d1%96%d1%97.PDF

72. Юридична мова. URL: <https://pravo.studio/tehnika-ukrajini-yuridichna/yuridichna-mova-73203.html> (дата звернення: 29.10.2020)

73. Юридичний переклад. URL : https://ua-referat.com/%D0%AE%D1%80%D0%B8%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4 (дата звернення: 15.11.2020)

74. Яворницька А. М. Особливості перекладу термінів у юридичних текстах [Текст] : матеріали XV Всеукр. наук.–практ. конф. (Київ, 28 листоп.

2019 р.) : у 2 ч. / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. – Ч. 2. С. 163–166.

75. Berteloot, Pascale. Der Rahmen juristischer Übersetzungen. // de Groot, Gerard–Rene; Schulze, Reiner [Hrsg.]. Recht und Übersetzen. Baden–Baden: Nomos, 1999, S. 101–113.

76. Eriksen, Lars. Einführung in die Systematik der juristischen Fachsprache. // Eriksen, Lars; Luttermann, Karin [Hrsg.]. Juristische Fachsprache. Kongressberichte des 12th European Symposium on Language for Special Purposes, Bruxelles/Bressanone 1999. Munster: LIT Verlag, 2002 (Reihe "Rechtslinguistik – Studien zu Text und Kommunikation"), S. 1–19.

77. Mellinkoff D. The Language of the Law / David Mellinkoff. – Boston : Little, Brown and Co, 1963. – 526 p.

78. Nussbaumer, Markus. Sprache und Recht. Heidelberg: Groos, 1997.

79. Sarcevic, Susan. New approach to legal translation. Den Haag: Kluwer, 1997.

80. Davydenko Ye. M. Anhliiskomovni yurydychni terminy: spetsyfika vidtvorennia ukrainskoiu movoiu. URL : http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/11439/Davydenko_fif_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

81. Krasheninnikova T. V., Popovskyi A. M. Ukrainska mova (za profesiinym spriamuvanniam) dlia yurystiv: Kurs lektsii. – Dnipropetrovsk: «Seredniak T.K.», 2010. – 129 s. . URL: <http://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/klumps.pdf>

82. Omelchuk V. K. Sposoby perekladu yurydychnoi terminolohii na zaniattiakh anhliiskoi movy. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Filolohichna». Vypusk 52 211. 2015 r. S. 211-212. URL: <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2015/n52/73.pdf>

83. Osnovni metody perekladu skladnykh ekonomichnykh terminiv ta terminiv-slovoopoluchen. URL: <https://www.bestreferat.ru/referat-162630.html>

84. Osobennosti perevoda yurydicheskikh tekstov. URL: http://theoldtree.ru/inostrannye_yazyki_i_yazykoznanie/osobennosti_perevoda_yuridicheskix.php.

85. Osoblyvosti perekladu anhliiskikh yurydychnykh dokumentiv. URL: <https://diplom.org.ua/index.php?name=Kurs2&op=viewfile&id=1021>

86. Osoblyvosti perekladu pravovykh dokumentiv. URL: <http://bukvar.su/inostrannyj-jazyk/page,5,29204-Osobennosti-perevoda-pravovyh-dokumentov.html>

87. Pereklad yurydychnykh bahatokomponentnykh terminiv. URL: <http://ukrefs.com.ua/page,3,177544-Perevod-yuridicheskikh-mnogokomponentnyh-terminov.html>

88. Trokhymets O, Riabokin N. Yurydychnyi pereklad ta yoho osoblyvosti: Materialy IV Rehion. nauk.-prakt. konf., m. Poltava, 5 hrudnia 2019 r. – Poltava : Poltavskiyi instytut ekonomiky i prava Universytetu «Ukraina», 2019. – 324 s. S. 277-278

89. Shtohryn O., Dolynskiy Ye. Pereklad yurydychnoi dokumentatsii: vymohy i pravyla. Yevropeiski movy – 2014: innovatsii ta rozvytok: za materialamy KhII mizhnarodnoi studentskoi konferentsii. Zbirnyk nauk. stud. robit. – D.: Litohraf, 2014 – 252 s. (s. 211)

Summary

Primary focus of official business speech is to use it in diplomatic, administrative, legislative, political and many other areas of human activity. As a rule, a lawyer needs knowledge of languages in order to be able to discuss a problem with a client, correspond, speak if necessary during a hearing in a foreign court, understand documents. In the case of adequate translation of the documents required for the work, professional translators are involved.

The topicality of the paper lies in the systematization of methods of translation of legal terms in the text of official business speech.

The object of research is legal terminology in official business speech.

The subject of research is types, functions and methods of translation of legal terminology in official business speech.

The aim of the study is to determine the basic techniques of translation of legal terminology in official business speech.

To achieve this the following tasks need to be performed:

- to consider the essence, tasks and problems of legal linguistics at the present stage;
- to describe the official business style of speech;
- to focus on important aspects of the translation of English legal documents;
- to determine the basic rules of translation of English legal terminology;
- to develop recommendations for the translation of legal documentation.

The material of the research is texts of legal agreements and articles from legal journals. Modern English-language legal terms have also been selected by continuous sampling based on English-language English legal dictionaries.

The main methods of analysis of units of legal documentation of the original and translation are linguistic-stylistic analysis, complex contrastive-translational analysis with the involvement of elements of contextual and component analysis.

The scientific novelty of the work is that, although English and Ukrainian are in relatively long cultural, historical and translation contacts, there is a lack of

comprehensive research in legal translation studies on the problems faced by translators of legal documents.

The theoretical significance of the master's thesis lies in a comprehensive study of legal documentation and a complete analysis of ways to transfer English legal terms into Ukrainian

The practical value of the work is associated with the formation of skills in working with dictionaries, not only general but also special, reference books, manuals, legislative documents as well as skills in translating legal reports, legal laws and court cases and other types of documents related to the official business style of speech.

Summarizing the above regarding the translation of legal documents, we note a number of the following provisions.

Legal translation has several features that should be emphasized. First, legal documents usually have a clearly defined form that must be preserved during translation. It is the consistency of form and standardization of many parts of the documents allows the specialist to quickly find the necessary information. Secondly, the large number of fixed expressions (formulations) in legal documents sometimes turns their translation into a search for their counterparts in another language (the language of translation).

The translation of English terms into Ukrainian requires knowledge of the field to which the translation relates, understanding of the meaning of terms in English and knowledge of terminology in the native language. In the transfer of scientific, technical and legal literature from English into Ukrainian, the interaction of the term with the context is important, due to which the meaning of the word is revealed.

In legal terminology, there are mostly complex terms and terms-phrases.

The main method of translating terms is translation using the lexical equivalent. The equivalent is a constant lexical correspondence that exactly coincides with the meaning of the word. Terms that have equivalents in the native language play an important role in translation. They serve as reference points in the

text, they depend on the disclosure of the meaning of other words, they provide an opportunity to clarify the nature of the text. Therefore, you should be able to find the appropriate equivalent in the native language and expand knowledge of terms - equivalents.

In the absence of lexical equivalents, the task of the translator is to find constructions in the language of translation that have functions similar to the functions of constructions of the source language.

Basic methods of translating terms-phrases: descriptive method, transcription method, tracing method and translation using different prepositions.

The most difficult to translate are terms that have different meanings not only in different fields of science and technology, but even in one field.

In the course of the research it was found that in general legal terms have the same ways of their transfer from English to Ukrainian as all other terms. The main problem of translation of legal terms and terms-phrases is their ambiguity not only among different branches of science but also within the legal branch of the text.

Анотація

Спрямування офіційно-ділового мовлення полягає у використанні його у дипломатичній, управлінській діяльності, законодавстві, політиці та багатьох інших сферах людської діяльності. Юристу знання мов потрібне, як правило, для того, щоб уміти обговорювати проблему з клієнтом, листуватися, виступати в разі потреби під час слухання в зарубіжному суді, розбиратися в документах. Якщо йдеться про адекватний переклад документів, необхідних для роботи, залучаються професійні перекладачі.

Актуальність роботи полягає у систематизації прийомів перекладу юридичних термінів в текста офіційно-ділового мовлення.

Об'єктом дослідження є юридична термінологія в офіційно-діловому мовленні-

Предмет дослідження – типи, функції та способи перекладу юридичної термінології в офіційно-діловому мовленні.

Метою дослідження є визначити основні прийоми перекладу юридичної термінології в офіційно-діловому мовленні.

Для досягнення поставленої мети потрібно виконати наступні завдання:

- розглянути сутність, завдання та проблеми правової лінгвістики на сучасному етапі;
- охарактеризувати офіційно-діловий стиль мовлення;
- зосередити головну увагу на важливих аспектах перекладу англійської юридичної документації;
- визначити основні правила перекладу англійської юридичної термінології;
- розробити рекомендації щодо перекладу юридичної документації.

Матеріалом дослідження слугували тексти юридичних договорів та статті із журналів юридичного спрямування. Сучасні англійські юридичні терміни було також дібрано методом суцільної вибірки на основі англійських юридичних словників.

Основними методами аналізу одиниць юридичної документації оригіналу та перекладу є лінгвостилістичний аналіз, комплексний контрастивно-перекладознавчий аналіз із залученням елементів контекстуального й компонентного аналізів.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що, хоча англійська та українська мови перебувають у відносно тривалому культурно-історичному та перекладацькому контактах, у юридичному перекладознавстві існує недостатня кількість комплексних досліджень тих проблем, що з ними стикаються перекладачі юридичних документів.

Теоретичне значення магістерської роботи полягає у комплексному дослідженні юридичної документації й повному аналізі способів передачі англійських юридичних термінів на українську мову

Практична цінність роботи пов'язана із формуванням навичок роботи зі словниками, причому не лише загальними, але й спеціальними, довідниками, посібниками, законодавчими документами. А також навички перекладу юридичних звітів, правових законів та судових справ. Та інших видів документів, що відносяться до офіційно-ділового стилю мовлення.

Підсумовуючи вищесказане стосовно перекладу юридичних документів, зазначимо ряд наступних положень.

Юридичний переклад має кілька особливостей, на яких слід наголосити. По-перше, юридичні документи зазвичай мають чітко визначену форму, яка має бути збережена під час перекладу. Саме сталість форми та стандартність багатьох частин документів дозволяє фахівцю оперативно знаходити необхідну інформацію. По-друге, велика кількість сталих виразів (формулювань) в юридичних документах подекуди перетворює їх переклад на пошук їх відповідників іншою мовою (мовою перекладу).

Переклад англійських термінів на українську мову вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад, розуміння змісту термінів англійською мовою і знання термінології рідною мовою. При передачі науково-технічної та юридичної літератури з англійської мови на українську важливе значення

має взаємодія терміну з контекстом, завдяки чому виявляється значення слова.

В юридичній термінології зустрічаються переважно складні терміни та терміни–словосполучення.

Головним прийомом перекладу термінів є переклад за допомогою лексичного еквіваленту. Еквівалент – постійна лексична відповідність, яка точно співпадає із значенням слова. Терміни, які мають еквіваленти у рідній мові, відіграють важливу роль при перекладі. Вони служать опорними пунктами в тексті, від них залежить розкриття значення інших слів, вони дають можливість з'ясувати характер тексту. Тому слід вміти знаходити відповідний еквівалент у рідній мові і розширювати знання термінів – еквівалентів.

При відсутності лексичних еквівалентів завданням перекладача є знаходження конструкцій в мові перекладу, що мають функції аналогічні функціям конструкцій вихідної мови.

Основні прийоми перекладу термінів-словосполучень: описовий спосіб, прийом транскрибування, прийом калькування та переклад за допомогою використання різних прийменників.

Найбільш складними для перекладу є терміни, які мають різні значення не тільки у різних галузях науки і техніки, а й навіть в одній галузі .

У ході дослідження було виявлено, що загалом юридичні терміни мають такі самі шляхи їх передачі з англійської мови на українську, як і всі інші терміни. Головною проблемою перекладу юридичних термінів та термінів–словосполучень є їхня багатозначність не тільки серед різних галузей науки але й всередині самої юридичної галузі тексту.

ДОДАТКИ
ДОДАТОК А
ГЛОСАРІЙ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

advancement – підвищення по службі

alternative dispute resolution – альтернативне розв'язування спорів

arbitration – арбітраж

arbitrator – арбітр

as a matter of law – за законом

assumption of risk – прийняття на себе ризику

battery – побиття

cause of action – підстава для позову

compensatory damages – відшкодування фактичних збитків

Conciliation – примирення

contested issues – спірні питання

contributory negligence – пряма недбалість

damages for disability – відшкодування за спричинення недієздатності

derogatory statement – принизлива заява

detriment – шкода

discriminatory treatment of the disabled – дискримінація непрацездатних

exemplary damages – зразкове відшкодування, штрафні збитки

facilitator – помічник

false arrest – незаконний арешт

give rise to a cause of action – давати підстави для позову, розпочинати справу

intimidation – залякування

intrusion upon privacy – порушення недоторканості приватного життя

job benefit – надання привілеїв по службі

libel – пасквіль (письмовий наклеп)

litigation – тяжба, судовий процес

live up to standard – дотримуватися норми, виконувати вимоги

monetary damage – покарання шляхом грошових виплат